

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0121-з
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
Ю. І. Кохан

Керівник: доцент кафедри дошкільної та
початкової освіти, к. пед. н. _____ Л. М. Шульга

Рецензент: професор кафедри дошкільної та
дошкільної освіти, д. п. н. _____ Л. О. Сущенко

Запоріжжя
2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 012 »Дошкільна освіта»
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«____» _____ 2022 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Кохан Юлія Іванівна

- 1. Тема роботи:** «Адаптація дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти», керівник роботи Шульга Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, затверджені наказом ЗНУ від «20» липня 2022 р. № 884-с.
- 2. Строк подання студентом роботи:** 05 грудня 2022 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** матеріали педагогічної практики, курсових робіт
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити):** проаналізувати сутність ключових понять дослідження; з'ясувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці сучасного закладу дошкільної освіти; розробити критерії та показники, для виявлення рівнів адаптації дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами; теоретично обґрунтувати
- 5. Перелік графічного матеріалу:** 4 таблиці з результатами дослідження, 7 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Шульга Л.М.	05.10.21 р.	05.10.21 р.
Розділ 1	Шульга Л.М.	18.12.21 р.	18.12.21 р.
Розділ 2	Шульга Л.М.	10.03.22 р.	10.03.22 р.
Висновки	Шульга Л.М.	03.09.22 р.	03.09.22 р.
Додатки	Шульга Л.М.	14.10.22 р.	14.10.22 р.

7. Дата видачі завдання: 05.10.21 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень-листопад	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Написання першого розділу	грудень-квітень	виконано
4	Написання другого розділу	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____
(підпис)

Кохан Ю. І.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Шульга Л. М.
(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис)

Турбар Т. В.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 53 с., 4 таблиці, 7 рисунків, 27 джерел, 5 додатків.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості адаптації дітей з ООП до умов закладу дошкільної освіти та вивчити (або окреслити) ефективні засоби для їх адаптації до ЗДО.

Об'єкт дослідження: процес адаптації дітей з ООП в умовах ЗДО.

Предмет дослідження: ігрові технології як засіб соціальної адаптації дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз літературних джерел, узагальнення отриманих даних, вивчення передового педагогічного досвіду; емпіричні: методи педагогічної діагностики (спостереження, бесіди, тестування, творчі завдання).

Теоретичне значення дослідження полягає в науковому обґрунтуванні проблеми адаптації дітей з ООП та визначенні ефективних засобів для їх адаптації до ЗДО.

Практичне значення виявлених результатів полягає у виявленні проблем адаптації дітей з ООП в умовах закладу дошкільної освіти та у визначенні ефективних засобів для їх успішної адаптації до ЗДО.

Галузь використання: заклади дошкільної освіти.

ІНКЛЮЗИЯ, АДАПТАЦІЯ, ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ, ГРА, ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

SUMMARY

Kokhan Y. I. Adaptation of Children with Special Educational Needs to a preschool educational institution

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, findings, a list of references (27 items), and 5 addenda on 15 pages

The research reveals the problem of adaptation of children with special educational needs to a preschool educational institution.

The purpose of the study is to outline scientific views on the social adaptation of children with SEN to the conditions of a preschool education institution and to study the effective possibilities of their adaptation to SEN.

Achieving the set goal requires solving the following research tasks:

- 1) analyze theoretical sources and clarify the concept of “adaptation”.
- 2) to define and characterize the main tasks and areas of work to create optimal conditions for the successful adaptation of children with special educational needs.
- 3) to analyze the possibility of using game technologies as a means of adapting children with special educational needs to the conditions of special education.
- 4) to theoretically justify the effectiveness of the use of game technologies during the adaptation period of children with sen in the conditions of a preschool education institution.

The object of the research is children and the process of social adaptation of children with special needs in the conditions of institution of preschool education № 90 “Voloshka” of Zaporizhzhia city council.

The subject of the research is game technologies as a means to improve the social adaptation of children in the conditions of a preschool education institution.

The part 1 “Theoretical foundations of adaptation of children with special educational needs to the conditions of preschool education” considers the notion of the concept of “adaptation” and its definition as the process of adapting an object; the

state of its adaptability; actions aimed at the object in order to adapt it to certain requirements, adapting it to use in specific conditions. The main tasks and areas of work to create optimal conditions for the successful adaptation of children with special educational needs are defined and characterized.

The possibility of using game technologies as a means of adapting children with special educational needs to the conditions of preschool educational institutions is analyzed and the data that game technologies are highly effective in the period of adaptation of children with special educational needs to the conditions of preschool educational institutions are substantiated.

The part 2 “Substantiation of the effectiveness of the use of game technologies for the successful adaptation of children with special needs in preschool education” presents the results analyze the conditions created for the successful adaptation of children with special needs in the preschool education institution № 90.

The effectiveness of the use of game technologies during the adaptation period of children with special needs in the conditions of a preschool education institution is theoretically substantiated: games with semi-finished toys and game situations created with the help of such toys (contribute to the relief of psycho-emotional tension, speed up the adaptation process and establish communication); games with sand, water, clay (contribute to the development of fine motor skills, coordination of movements, affect the emotional state, activate memory, attention, and imagination). The effectiveness of STEM education is considered (allows to avoid unnecessary emotional stress that interferes with the process of adaptation, etc.).

The results of the pedagogical research proved that the effective achievement of the goal of the specified problem is possible if the use of game technologies is introduced into the educational process of the preschool education institution during the adaptation period of children with special needs.

Field of use: preschool education institution

Keywords: inclusion, adaptation, social adaptation, special educational needs, game, game technologies.

ЗМІСТ

Вступ.....	9
Розділ 1. Теоретичні основи адаптації дітей з особливими освітніми потребами до умов закладу дошкільної освіти.....	12
1.1. Поняття «адаптації» та її етапи.....	12
1.2. Основні завдання та напрями роботи щодо створення оптимальних умов для успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.....	20
1.3. Гра як ефективний засіб успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.....	27
Розділ 2. Обґрунтування ефективності використання ігрових технологій для успішної адаптації дітей з ООП в умовах закладу дошкільної освіти.....	34
2.1. Загальна характеристика закладу дошкільної освіти (ясел-садка) № 90 «Волошка» Запорізької міської ради.....	34
2.2. Вплив використання ігрових технологій на адаптацію дітей з особливими освітніми потребами.....	42
Висновки.....	50
Список використаних джерел.....	53
Додатки.....	56

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ООП – особливі освітні потреби

КС – команда супроводу

ЗДО – заклад дошкільної освіти

БКДО – базовий компонент дошкільної освіти

ЗМР – Запорізька міська рада

ВСТУП

Актуальність проблеми адаптації дітей з особливими освітніми потребами пов'язана, в першу чергу, з тим, що число дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно зростає. Сучасний заклад дошкільної освіти повинен бути готовим до включення дітей з особливими потребами в освітній процес та спроможним змінювати установки педагогічних працівників на розуміння особливостей розвитку таких дітей, врахування їхніх особливих потреб та потенційних можливостей розвитку.

Особливості дітей з ООП неможливо ігнорувати, тому потрібно кардинально змінювати організацію освітнього процесу для успішного вирішення освітніх, виховних та розвивальних завдань. В основу інклюзивної освіти покладені принципи, які виключають будь-яку дискримінацію та забезпечують однакове ставлення до всіх дітей, але створюють спеціальні умови для дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП).

Відповідно до вимог Концепції дошкільного виховання та Базового компонента дошкільної освіти, сучасний заклад дошкільної освіти має стати першою установою соціалізації, призначення якої – забезпечити фізичну, психологічну і соціальну компетентність дитини дошкільного віку, можливість адаптації до існування у суспільстві, щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті, підтримувати та створювати сприятливі умови у безпечному середовищі в природному, предметному та соціальному оточенні.

Підготовка та адаптація дитини до закладу дошкільної освіти (далі – ЗДО) – одне з найважливіших завдань навчання і виховання дітей раннього віку. Надзвичайно важливим етапом, особливо для дітей з ООП є підготовка до періоду відвідування ЗДО, тому що, змінюючи звичне оточення, майбутній дошкільник підлягає впливу навколишнього середовища, яке може нести як позитивний, так і негативний вплив.

Дошкільний вік – це період інтенсивної соціалізації особистості, здобуття нею соціального досвіду. Вхідження в новий соціальний простір, яким для дитини є дошкільний заклад, супроводжується потребою зорієнтуватися в незнайомій ситуації та активізувати адаптаційні ресурси. У непідготовленої дитини дотримання незвичного для неї режиму дня, виконання нових вимог та обов'язків обов'язково викличуть певні труднощі. Ефективність соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами безпосередньо залежить від того, наскільки успішно будуть підготовлені діти з ООП до перебування у закладі дошкільної освіти.

Процес створення необхідних умов для того, щоб адаптація дітей, як нормотипових, так і з особливими освітніми потребами, в системі соціальних відносин проходила максимально ефективно, є доволі складним. Завдяки створенню сприятливого соціального довкілля у ЗДО, з'являється дитяча спільнота та стають можливими взаємовідносини за типом «дитина-дитина», «дитина-дорослий».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати особливості адаптації дітей дітей з ООП до умов закладу дошкільної освіти та вивчити ефективні можливості їх адаптації до ЗДО.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення наступних завдань дослідження:

1. Здійснити аналіз теоретичних джерел та уточнити поняття «адаптація».
2. Визначити та схарактеризувати основні завдання та напрями роботи щодо створення оптимальних умов для успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.
3. Проаналізувати можливість застосування ігрових технологій як засобу адаптації дітей з особливими освітніми потребами до умов ЗДО.
4. Теоретично обґрунтувати ефективність застосування ігрових технологій під час адаптаційного періоду дітей з ООП в умовах закладу дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – процес адаптації дітей з ООП в умовах сучасного

ЗДО.

Предмет дослідження – ігрові технології як засіб соціальної адаптації дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз літературних джерел, узагальнення отриманих даних, вивчення передового педагогічного досвіду; емпіричні: методи педагогічної діагностики (спостереження, бесіди, тестування, творчі завдання).

Теоретичне значення дослідження полягає в науковому обґрунтуванні проблеми соціальної адаптації дітей з ООП та визначенні ефективних засобів для її полегшення.

Практичне значення виявлених результатів полягає у виявленні проблем соціальної адаптації дітей з ООП в умовах закладу дошкільної освіти та у визначенні ефективних засобів для їх успішної адаптації до ЗДО.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Поняття адаптації та її етапи

О. Міхєєв, визначає поняття адаптації (лат. *adaptatio*, від *adapto* – пристосовую), як процес пристосування об'єкта (адаптаціогенез); стан пристосованості об'єкта (результат адаптаціогенезу); дія, спрямована на об'єкт з метою його пристосування до визначених вимог, пристосування об'єкта до використання в конкретних умовах [10].

Сама по собі адаптація є комплексним явищем яке забезпечує засвоєння особистістю соціально-корисних стандартів поведінки, ціннісних орієнтацій, гармонізацію взаємозв'язків з новим соціальним середовищем [12].

Адаптація, є складним процесом і тому безумовно, вимагає більшої уваги. Різними вченими здебільшого виділяються такі види адаптації:

- 1) фізіологічна (біологічна);
- 2) психічна та психологічна;
- 3) соціальна (соціально-психологічна) [18].

Поняття адаптації у літературі не набуло глибокого висвітлення, хоча адекватна соціальна адаптація забезпечує організацію соціальної взаємодії та сприяє формуванню адекватних міжособистісних стосунків в подальшому.

Безумовно, соціальна адаптація є важливим елементом соціалізації, оскільки інтеграція людини до будь-якої спільноти пов'язана з адаптацією. В деяких соціально-педагогічних дослідженнях поняття «адаптація» та «соціалізація» змішуються й використовуються для пояснення пристосувальної функції особистості (М. Єрмоленко, Б. Рубін, Л. Шпак) [3].

У сучасній енциклопедії України В. Волович дає визначення поняттю

соціальної адаптації: «Адаптація соціальна – пристосування особи чи суспільної групи до соціального середовища».

Також варто звернути увагу на тлумачення поняття психологічної адаптації О. Лаврененком, який визначає її, як сукупні властивості індивіда, що характеризують його стійкість до умов середовища та рівень пристосування до них; результат такого пристосування [10].

Зважаючи на вищесказане, адаптацію дитини до умов ЗДО, можна визначити як соціально-психологічну або соціальну.

Сучасне уявлення про соціальну адаптацію знаходимо у педагогічному словнику С. Гончаренка: «Соціальна адаптація - соціальне пристосування, процес або результат процесу, який передбачає гармонійне з точки зору індивідуальних прагнень людини задоволення її потреб, створення умов для її здорового, щасливого життя в суспільстві» [7].

Звернімо увагу на те, що виділяються два види соціальної адаптації: активну і пасивну. У разі активної адаптації відбувається енергійна взаємодія із оточуючим середовищем, подолання труднощів і перепонів, вдосконалення суспільних процесів. У процесі пасивної адаптації відсутнє прагнення змінити навколишнє середовище, пасивно сприймається навколишня дійсність, існуючі норми, оцінки, способи діяльності, слабо мобілізуються біологічні та психологічні ресурси для пристосування в новому соціальному середовищі [1].

Авторський колектив Базового компонента дошкільної освіти розглядає соціальну адаптацію як інтегральний показник здатності дитини виконувати належні біологічні, психологічні функції та соціальні ролі у колективі. Дошкільник має розуміти своє місце в системі людської життєдіяльності – у сім'ї, серед однолітків, соціально-комунікативному просторі, у різних видах своєї діяльності. Зауважимо, що під час процесу адаптації увага педагогів повинна зосереджуватися на необхідності тісної взаємодії основних соціальних інститутів у процесі адаптації дитини з ООП [12].

І. Печенко у своїх доробках було змодельовано змістово-організаційні засади процесу соціалізації особистості в дошкільному віці, що дозволяє

розглядати всі її складові в єдності і взаємодії. Запропонована модель соціалізації особистості в дошкільному дитинстві обіймає три етапи, кожний з яких підсилює новоутворення попереднього (рис.1):

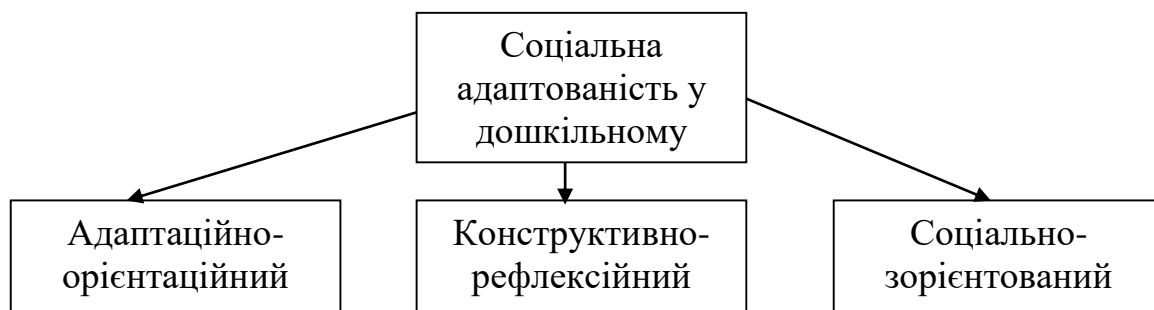

Рисунок.1.1. Соціальна адаптованість в дошкільному дитинстві

1. Адаптаційно-орієнтаційний (формується спроможність дітей адекватно орієнтуватися в навколишньому оточенні, адаптуватися до умов соціального середовища ЗДО).

2. Конструктивно-рефлексійний (визначається розвитком активності, самостійності, відповідальності дітей, умінь аналізувати власні дії, стани, наміри; готовністю до самостійного вирішення завдань, пов'язаних зі спілкуванням і взаємодією як з однолітками, так і з дорослими, формуванню емоційно-чуттєвого ставлення до соціального світу, орієнтації в загальнолюдських цінностях добра, краси, людяності, збагачення потенціалу соціально-особистісного розвитку).

3. Соціально-зорієнтований. Метою є формування в дітей інтересу до соціуму і культури, їхніх уявлень про суспільне докільля та своє місце в ньому, розширення кола соціальних інституцій, партнерів та однодумців дошкільного закладу для педагогічної виваженості соціалізації дітей дошкільного віку, формування соціальної компетентності дітей, яка ґрунтується на усвідомленій участі дітей у соціально значущих ініціативах та особистісній причетності до загальних з дорослими добрих справ [20].

Метою соціалізації дитини з особливими освітніми потребами у закладі

дошкільної освіти в умовах інклюзивної групи є засвоєння початкових уявлень соціального характеру і включення дітей в систему соціальних відносин.

Зрозуміло, що початок адаптації - це мобілізація енергії. Навколо стільки всього нового, незвичного, і раніше набуті дитиною навички можуть не стати у нагоді. В цей період у дитини зростає емоційність, у неї поганий апетит, сон.

Виявлено, що діти з ООП можуть відчувати під час адаптації до умов дошкільного закладу більші труднощі, ніж нормотипові. Часто виникають невротичні стани, постає проблема замкнутості в собі, у своєму внутрішньому світі. Тому проблема адаптації дітей з ООП потребує іншого рівня знань та навичок як від батьків, так і від педагогічних працівників.

Період дошкільного віку є сприятливим для проведення роботи з інтеграції дітей даної категорії, бо діти в дошкільному віці можуть легше сприйняти однолітка з вадами психофізичного розвитку, не акцентувати увагу або взагалі не помічати їх [11].

Відомо, що сім'я дитини з відхиленнями в розвитку є її першим соціалізуючим інститутом. Процес дорослішання дітей такої категорії проходить з великими труднощами та у дещо сповільненому темпі, і його також можна розділити на етапи:

I етап соціалізації – входження дитини в соціум. Першою сходинкою є адаптація її в сім'ї. Успішність цього процесу залежить від того, наскільки адекватно члени родини реагують на проблеми дитини і допомагають у їх подоланні. Виникаючі труднощі – результат неправильної позиції батьків та інших членів сім'ї.

II етап соціалізації – це перебування дитини у закладі освіти. Важливу роль має відіграти такт педагогів, повага до дитини з особливими освітніми потребами. Налаштування дитини на перебування у закладі освіти, на важливість нових змін у її житті виконують члени родини.

III етап соціалізації – адаптація дитини та її сім'ї власне у суспільстві, (пошук інших сімей з подібними проблемами, встановлення контактів, пошук своєї «соціальної ніші») [15].

Критерієм нормальної адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти є її позитивне ставлення до ЗДО та педагогічних працівників, що з нею працюють, здатність зосереджувати увагу при виконанні завдань, охоче виконання доручень і доброзичливе ставлення до однолітків. Такі критерії засвідчують ефективність процесу соціальної адаптації дитини до групи, вихователя, свого місця у закладі дошкільної освіти.

Період соціально-психологічної адаптації триває від 10-18 днів до 1-3 місяців і супроводжується змінами в емоційній сфері дитини (зростання внутрішньої напруженості, рівня тривожності, імпульсивна взаємодія з дорослими тощо) [19].

Звернемося до психолого-педагогічних досліджень, результати яких показують, що характер та тривалість адаптаційного періоду залежить від таких факторів, як:

- 1) вік дитини;
- 2) стан здоров'я, нервової системи;
- 3) рівень розвитку дитини;
- 4) індивідуальні особливості дитини;
- 5) набутий досвід спілкування з дорослими та однолітками;
- 6) уміння дорослих організувати дитині належне середовище для активізації адаптаційних ресурсів.

В залежності від описаних вище факторів - адаптація дитини до умов закладу дошкільної освіти може відбуватися за різними сценаріями.

Досліджуючи сутність процесу адаптації Р. Тонкова-Ямпольська, Н. Захарова, Н. Ватутіна сформулювали фази адаптаційного процесу дошкільників (рис. 1.2).

Розглянемо їх більш детально.

1. Гостра фаза «Шторм» – бурхлива реакція та сильне напруження дитячого організму, внаслідок певного зовнішнього впливу. Під час цієї фази дитина стає більш збудливою, тривожною, агресивною, може заглибитись в себе. Спостерігаються порушення сну, апетиту, настрою. Цей етап може

тривати від 2 днів до 1-2 місяців.

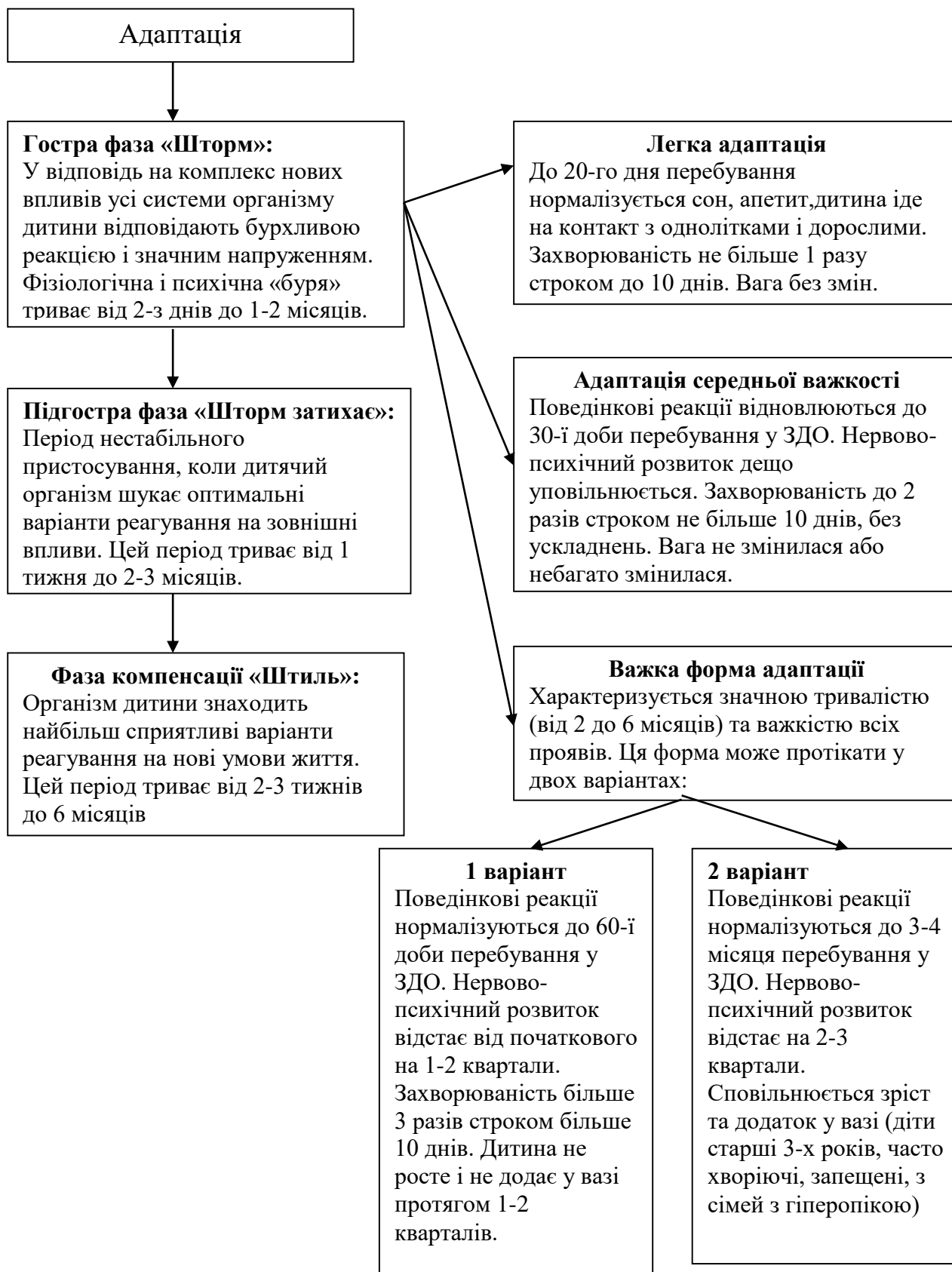

Рисунок 1.2. Фази адаптаційного процесу дошкільників

2. Підгостра фаза «Шторм затихає» – період нестійкого стану, під час

якого організм дитини шукає оптимальні варіанти реагування на впливи. Дошкільник намагається взаємодіяти з іншими вихованцями, стає більш активним, зацікавленим, емоційно стабільним. Ця фаза може тривати від 1 тижня до 2-3 місяців.

3. Фаза компенсації «Штиль» – період відносного пристосування до нових умов. Дитина починає взаємодіяти з однолітками, засвоювати нову інформацію, проявляти ініціативу. Протягом цієї фази стабілізується сон, апетит, настрій. Вона може тривати від 2-3 тижнів до 6 місяців.

Під час проходження гострої фази адаптаційного періоду розрізняють такі ступені адаптації:

1) «легка» (емоційний стан, поведінка, апетит, сон, зазвичай, нормалізуються упродовж 10-15 днів);

2) «середньої важкості» (порушення в поведінці та загальному стані дитини виразніші і триваліші. нестійкий емоційний стан, знижена активність, байдужість, захворювання на ГРВІ – тривають до 30-40 днів);

3) «важка (патологічна)» (тривожність, неадекватна поведінка, що межує з невротичними станами, стійке порушення апетиту, неконтрольовані випорожнення, затяжні хвороби (з ускладненнями) – минає за декілька місяців).

Легка адаптація і певною мірою адаптація середньої важкості вважається закономірною реакцією дитячого організму на пристосування до нових умов.

Важка ж адаптація потребує підвищеної уваги та зусиль з боку практичного психолога, вихователів і батьків.

На думку психологині О. Черниш усі діти з ООП, незважаючи на нозології, важко адаптуються, і цей період може тривати від 1 року [25].

Аналіз літературних джерел з даної проблеми показав, що питання адаптації дітей з ООП до умов закладу дошкільної освіти може бути вирішене шляхом створення сприятливого освітнього середовища для дітей з особливими потребами; формування ефективних видів взаємовідносин дітей з особливими потребами за типом «дитина-дитина», «дитина-дорослий»; надання соціально-педагогічної та психологічної допомоги сім'ям, у яких виховуються діти з

особливими потребами.

Отже, підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що поняття адаптації є комплексним явищем, а проблема адаптації – є надзвичайно важливою і вивчається в різних аспектах. За визначенням О. Міхєєва, адаптація – це процес пристосування об'єкта; стан пристосованості об'єкта; дія, спрямована на об'єкт з метою його пристосування до визначених вимог, пристосування об'єкта до використання в конкретних умовах.

Адаптація до закладу дошкільної освіти є докорінною перебудовою всіх психологічних процесів дитини при переході до організованого освітнього процесу. Необхідність налагоджувати і підтримувати взаємостосунки з педагогами і однолітками в ході спільної діяльності вимагає розвинених навиків спілкування, як самої дитини так і оточуючих. Вченими доведено, що діти, які мають достатній досвід спілкування, з розвиненою мовою, сформованими пізнавальними мотивами і умінням регулювати свою поведінку, легко адаптуються до шкільних умов. Утруднення, що виникають унаслідок недостатньої готовності до школи, можуть бути причиною дезадаптації дитини. Щоб цього не сталося батькам та педагогам, ще до вступу у загальноосвітній навчальний заклад потрібно готувати дитину до нових умов, в які вона попаде.

Відповідно до проаналізованих джерел, адаптацію вихованців до умов закладу дошкільної освіти, можна визначити як соціально-психологічну або соціальну.

Визначено, що процес адаптації залежить від багатьох факторів, як-то :вік дитини, стан здоров'я, нервової системи, рівень розвитку дитини, індивідуальні особливості дитини, набутий досвід спілкування з дорослими та однолітками, уміння дорослих організувати дитині належне середовище для активізації адаптаційних ресурсів. В залежності від цих факторів, перебіг адаптації може відбуватися за різними сценаріями.

І. Печенко у своїх доробках було запропоновано модель соціалізації особистості в дошкільному дитинстві, яка обіймає три етапи, кожний з яких

підсилює новоутворення попереднього.

Отже, теоретичний аналіз наукових джерел із дослідження проблеми в психолого-педагогічній літературі дозволив з'ясувати сутність поняття «адаптація» і визначити його як процес пристосування об'єкта; стан його пристосованості; дія, спрямована на об'єкт з метою його пристосування до визначених вимог, його пристосування до використання в конкретних умовах. Визначено, що процес адаптації залежить від багатьох факторів, як-то :вік дитини, стан здоров'я, нервової системи, рівень розвитку дитини, індивідуальні особливості дитини, набутий досвід спілкування з дорослими та однолітками, вміння дорослих організувати дитині належне середовище для активізації адаптаційних ресурсів. З'ясовано, що в залежності від зазначених факторів, перебіг адаптації може відбуватися за різними сценаріями, що буде враховано в нашому дослідженні.

1.2. Основні завдання та напрями роботи щодо створення оптимальних умов для успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами

Для того, щоб адаптація дитини з особливими потребами пройшла успішно, безболісно, без травмуючого досвіду, потрібен комплексний підхід до вирішення цієї проблеми:

1. Створення емоційно сприятливої атмосфери в групі.
2. Робота з батьками.
3. Правильна організація ігрової діяльності в адаптаційний період, спрямованої на формування емоційних контактів «дитина-дорослий» і «дитина-дитина» [26].

Як зазначила О. Малікова у своєму семінарі «Підтримка учнів з ООП в інклюзивному навчанні: адаптації та модифікації», у закладі освіти, з дітьми, які мають особливі освітні потреби працюють одразу декілька фахівців.

Результативність їхньої роботи напряму залежить від скоординованості їхніх дій, цілеспрямованості, багатоаспектності, мобільності, професійності. З дітьми, окрім вихователя, у закладі дошкільної освіти працюють такі фахівці, як асистент вихователя, практичний психолог, логопед, дефектолог, реабілітолог.

Найбільше навантаження отримує саме асистент вихователя, адже це фахівець, який найбільше спостерігає за реакціями та специфікою поведінки вихованців з ООП, розуміє їх потреби та способи їх задоволення.

Організація педагогічної підтримки під час роботи з дітьми, які мають ООП в закладі дошкільної освіти має спиратися на наступні принципи:

- 1) принцип компетентності;
- 2) принцип взаємозв'язку в роботі фахівців;
- 3) принцип взаємодії з батьками;
- 4) принципи індивідуального та диференційованого підходу
- 5) принцип щоденного обліку психофізичного стану дитини.

Враховуючи особливості адаптації дітей з ООП до умов закладу дошкільної освіти та причини «важкої (патологічної) адаптації», можна визначити основні завдання та напрями роботи працівників закладу дошкільної освіти в адаптаційний період. Системний розгляд проблеми попередження дезадаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти вимагає застосування комплексу заходів, та виконання умов які передбачають:

- 1) профілактику – попередження виникнення тих чи інших проблем.
- 2) діагностику – відстеження норм розвитку дітей певного віку, їх емоційний стан, труднощі в період адаптації тощо.
- 3) консультування – з батьками і педагогами з актуальних питань.
- 4) просвітництво – формування психологічної культури, розвиток психолого-педагогічної компетентності всіх учасників освітнього процесу [2].

Основним і найголовнішим завданням є поступове зменшення психоемоційного напруження та дискомфорту. Дитині з ООП можуть доставляти дискомфорт звичні для всіх речі, наприклад: великий розмір кімнат,

не такий як вдома; гучні звуки тощо.

Для такої дитини важливо почувати себе в безпеці, а такий стан може забезпечити тільки близька для неї людина. Тож у період адаптації доцільною буде присутність батьків або інших представників дитини. Час перебування у групі потрібно збільшувати поступово.

Для забезпечення комфортного перебування дошкільника з ООП, групове приміщення потрібно облаштувати із визначенням певних зон для діяльності та їх меж, як-то: меблі, наклейки, позначки, килими тощо. Це дає змогу перетворити навколишнє середовище на безпечне, чітке і прогнозоване [22].

Важливим завданням також є встановлення емоційного контакту з дитиною. Процес адаптації дитини з ООП є важким не тільки для дитини, а й для педагогів закладу, метою яких є завоювання прихильності та довіри вихованця. В цій нелегкій справі важлива спільна робота батьків, вихователів і практичного психолога. У цей період педагогу потрібно орієнтуватися на емоційний стан та потреби дитини, дізнатися про її особливості, звички, та проявити особливу увагу та чуйність до дитини з ООП.

Важливою умовою успішної адаптації дитини до ЗДО є єдність вимог до дитини вдома та в ЗДО. З цією метою батьків варто заздалегідь ознайомити з умовами закладу освіти, обговорити з батьками особливості дитини та визначити максимально комфортні для неї умови (визначити місце роздягання, прийому їжі, сну). Ознайомити безпосередньо дитину з груповою кімнатою, ігровою зоною, роздягальною, спальнею тощо.

Режим дошкільного закладу, зазвичай, відрізняється від того режиму, за яким живе дитина. У більшості дітей з ООП вироблені щоденні рутини, однакові ритуали, які дають їм відчуття впевненості та безпеки. Тож доцільно забезпечити стійкі щоденні ритуали й для групи дошкільного закладу, яку буде відвідувати дитина з ООП. Вони допомагатимуть дитині пристосуватися до життя групи, звикнути до обов'язкових режимних моментів, та усталених правил поведінки у закладі дошкільної освіти.

Ми з'ясували, що адаптація до нових умов пізнавальної діяльності

дошкільнят з особливими освітніми потребами залежить від: актуальності освітнього рівня дитини (знань, умінь, навичок), одержаних в домашніх умовах; інтелектуального розвитку; від того, як дитина змогла оволодіти вміннями і навиками ігрової діяльності; від сформованості творчої уяви; комунікативних здібностей (уміння спілкуватися з дорослими, однолітками). допитливості як основи пізнавальної активності.

Важливим етапом на шляху адаптації дитини з ООП до ЗДО є:

1) завчасне ознайомлення батьків вихованців із орієнтовним режимом дня (за 2-3 місяці).

2) надання рекомендацій, щодо поступового переведення дитини на новий для неї розклад дня.

На рисунку 1.3 представлено розроблену Л. Белкіною примірну модель організації адаптаційного періоду, в якій узагальнено методи, засоби і прийоми, які сприяють успішному процесу адаптації.

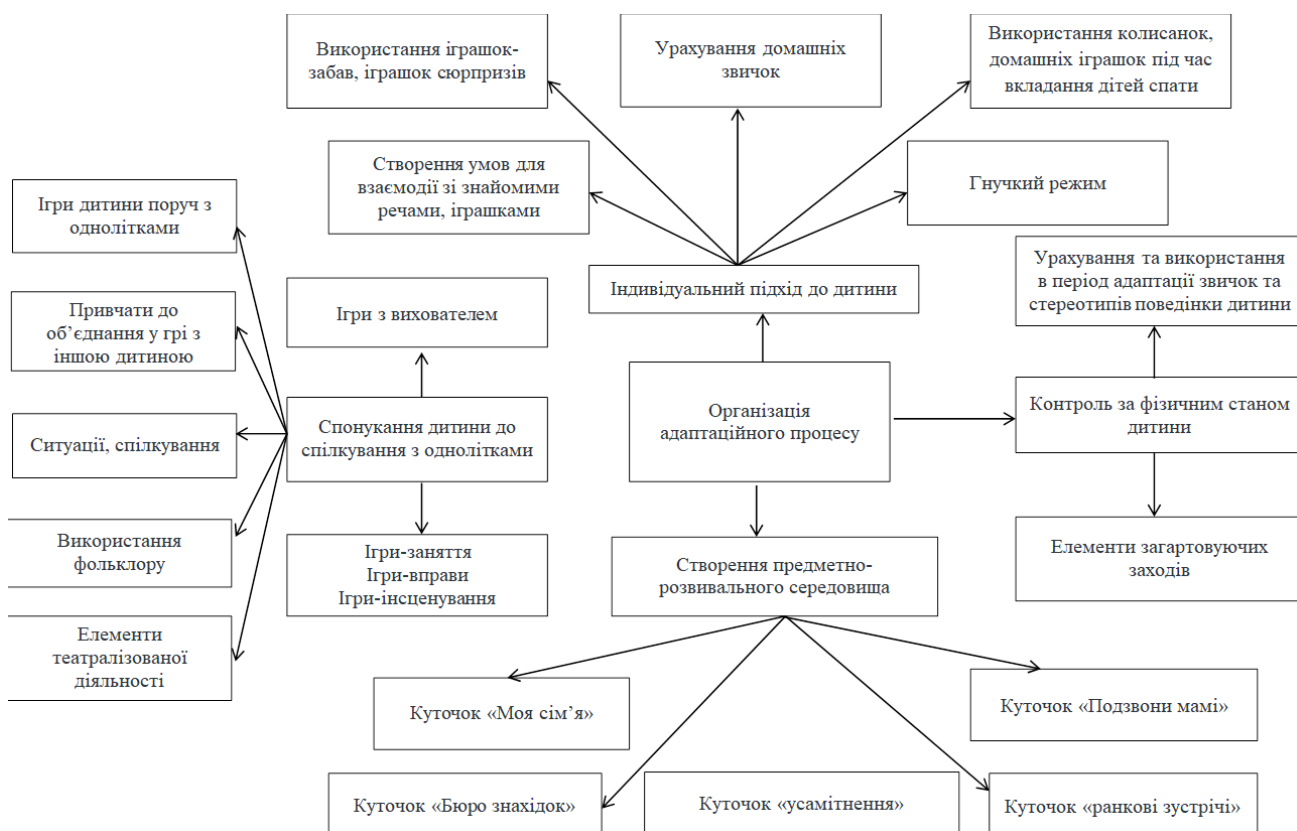

Рисунок 1.3. Примірну модель організації адаптаційного періоду

Діти з ООП можуть мати різний рівень соціалізації та труднощі.

Поясненням цьому може бути декілька причин:

- 1) діти розвиваються дуже швидко, однак у фізіологічному плані, зазвичай, швидше, ніж у психічному;
- 2) низький рівень уваги від батьків.

Сам процес адаптації проходить у декілька етапів. Розглянемо детальніше цей процес.

1 етап.

Врівноваження. Це початковий етап, який починається одразу після інтеграції дитини з ООП в нове для неї оточення. Важливим кроком в цей період є саме вивчення незнайомого середовища та оточуючих. За можливості налагодження комунікації з дорослими та однолітками.

2 етап.

Псевдоадаптація. На цьому етапі може здаватися, що дитина пристосувалася до нового оточення. Але майже відразу ця «пристосованість» перетворюється на негативне ставлення до дитячого садочка. Дошкільник в цьому періоді не прагне йти на зближення з вихователями.

3 етап.

Пристосування. На цьому етапі відбувається прийняття дитиною оточуючої дійсності. Поступово налагоджується комунікація з дітьми.

4 етап.

Уподібнення. Психіка дитини та особливості характеру починають перелаштовуватися.

Період адаптації дошкільника з ООП пов'язаний із трансформацією раніше сформованих у нього стереотипів поведінки й навичок життєдіяльності. Відсутність навичок самообслуговування, соціального досвіду можуть привести до низки утруднень у взаємодії з оточуючим світом і в повсякденному житті.

Для того щоб майбутній дошкільник успішно пристосувався до нових умов, його організм має адекватно реагувати на них.

Спираючись на запропоновану Н. Компанець та І. Луценко технологію

створення індивідуального освітнього маршруту дитини з ООП дошкільного віку в умовах інклюзивної групи закладу дошкільної освіти, відзначимо, що інклюзія починається не з того, коли дитина опиняється в закладі освіти. Цьому передуює превентивний етап інклюзивної освіти, який включає в себе 2 рівні (рис. 1.4)

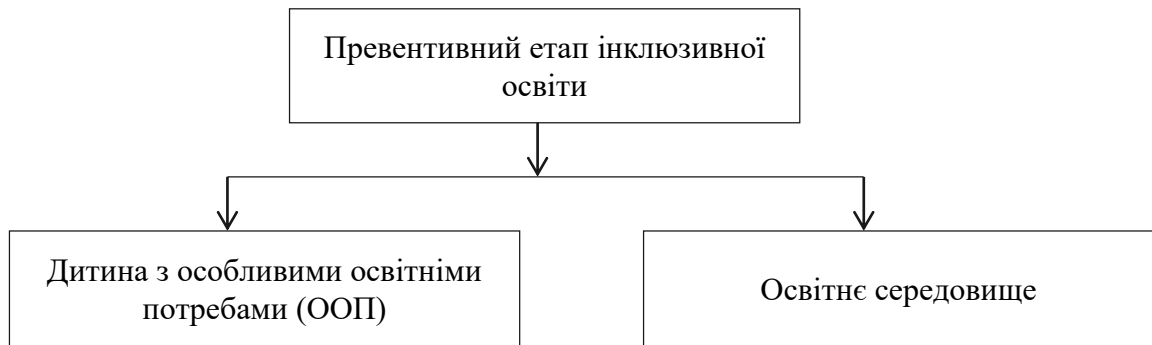

Рисунок 1.4. Структура превентивного етапу інклюзивної освіти

Саме на превентивному етапі батьки дитини помічають, що дитині потрібна допомога фахівців. Однак, в багатьох випадках батьки помічають якісь негаразди тільки на етапі її оформлення в заклад дошкільної освіти [16].

В такому випадку, починаючи з 2-х років, батьки можуть отримати комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, та сформований на її основі висновок ІРЦ.

Автори підкреслюють важливість превентивного етапу інклюзії дитини з особливими освітніми потребами. Однак, в реальному житті часто превентивний етап поєднується з безпосереднім етапом інклюзії в закладі освіти.

Таким чином, спираючись на зазначені літературні джерела, визначено, що основним і найголовнішим завданням працівників ЗДО в адаптаційний період є поступове зменшення психоемоційного напруження та дискомфорту. Важливим є встановлення емоційного контакту та попереднє ознайомлення дитини з ООП із ЗДО.

Детально розглянуто сам процес адаптації, та виявлено його етапи, а саме

превентивний етап, з якого, за дослідженнями Н. Компанець та І. Луценко, починається створення індивідуального освітнього маршруту дитини з ООП.

Визначено, що працівниками ЗДО мають бути створені максимально комфортні умови для дітей з ООП, а саме:

- 1) попереднє ознайомлення батьків з режимом дня у закладі освіти;
- 2) облаштування групового приміщення;
- 3) вироблення щоденних ритуалів (рутин).

Ці завдання мають дати дитині відчуття впевненості та безпеки, та допоможуть дитині пристосуватися до умов закладу дошкільної освіти.

Отже, на основі проведеного аналізу науково-практичних джерел визначено та схарактеризовано основні завдання та напрями роботи щодо створення оптимальних умов для успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. З'ясовано, що основним і найголовнішим завданням працівників ЗДО в адаптаційний період є поступове зменшення психоемоційного напруження та дискомфорту дитини з ООП. Не менш важливим є встановлення емоційного контакту та попереднє ознайомлення дитини з ООП із ЗДО.

Важливими факторами успішної адаптації дитини визначено: правильна позиція батьків та близького оточення; супровід професійної команди фахівців, які вивчають індивідуальні особливості дошкільника, проводять корекційно-розвивальну роботу за індивідуальною програмою розвитку; безпечне освітнє середовище, чітке, прогнозоване та пристосоване для дітей з ООП; особистість педагога, який має бути уважним і чуйним, повинен вміти спостерігати і аналізувати, коригувати поведінку вихованців; максимально комфортні умови для дітей з ООП (попереднє ознайомлення батьків з режимом дня у закладі освіти; облаштування групового приміщення; вироблення щоденних ритуалів (рутин).

1.3. Сучасні ігрові технології як ефективні засоби успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами

Одним з напрямів розвитку сучасної освіти є її соціокультурна модернізація. У світлі соціокультурної освіти, як головної соціальної діяльності суспільства, знаходяться формування громадянської ідентичності, розвиток індивідуальної та конкурентноспроможної особистості в умовах мінливого світу.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти акцент переноситься на гуманістичні принципи виховання, які базуються на «дитиноцентризмі» та розвиток особистості дитини у всій її різноманітності: допитливості, цілеспрямованості, самостійності, відповідальності, креативності, що забезпечують успішну соціалізацію зростаючого покоління, зокрема дітей з ООП.

Проаналізувавши арсенал засобів соціальної адаптації дітей дошкільного віку, які мають ООП, до сучасного освітнього середовища, в якому здійснюється інтеграція змісту різноманітної діяльності, виявили що найбільш ефективними методами впливу на процес адаптації є лекотерапія та ігрові технології.

Звернімося до тлумачення: лекотерапія – це метод соціально-культурної й психологічної реабілітації дітей за допомогою іграшок; ігрові технології – комплекс соціально-культурних реабілітаційних технологій, в основі яких лежить використання ігрових методик, форм, засобів, ситуацій [5].

У вітчизняній та зарубіжній педагогіці проблему ігрової діяльності досліджували Д. Ельконін, К. Ушинський, К. Бюлер, К. Гросс та ін..

Відомо, що ігрові технології – ефективні методи корекційно–виховної роботи з дітьми з ООП. Такі технології сприяють більш швидкій адаптації вихованців з ООП до різних видів пізнавальної діяльності. Перевагами адаптації грою є те, що вона відбувається за допомогою власної діяльності. Під час гри діти комунікують між собою, навчають один одного, вчаться

розв'язувати проблеми, що виникають під час ігрової діяльності. Також у процесі гри приглушуються тривожність та емоційна напруженість.

Н. Захарова у своїй монографії зазначає, що учені розглядають гру і як засіб самореалізації дитини, що дає їй можливість апробувати себе в різних ролях, ситуаціях та значно полегшує процес прийняття соціальних норм у реальному житті [12].

Слід зазначити, що гра має безліч можливостей для діагностики та корекції соціально-особистісного, пізнавального й фізичного розвитку дитини [17].

Ігрові технології в освітньому процесі цікавили багатьох вчених, зокрема, Й. Хейзинга, М. Монтесорі, Л. Виготського, В. Сухомлинського, Б. Грінченка, І. Стешенка, С. Русову, А. Богуш, Ф. Фребеля та інших.

Автори теорій гри хоч і розглядають різні її аспекти, але вони всі погоджуються з тим, що гра є основним видом діяльності дітей.

Аналіз наукових джерел доводить, що гра є відображенням дитиною світу дорослих, та являє собою шляхи пізнання оточуючого світу.

Згідно теорії функціонального задоволення відомого психолога К. Бюлера гра як діяльність, породжується задоволенням, і є індивідуальним вираженням гедонічної теорії діяльності. Ця теорія має на увазі, що діяльність людини регулюється принципом задоволення або насолоди незалежно від результату цієї діяльності [8].

Думки науковця достовірні й переконливі, бо в дошкільному віці діти не надають особливого значення отриманим результатам гри.

Гру широко використовують у психолого-педагогічній науці як діагностичний, корекційний і терапевтичний методи. Під час адаптації у дітей з ООП часто виникають труднощі у спілкуванні, соціальний інфантилізм, недостатній рівень довільної регуляції поведінки, емоційне неблагополуччя [17]. За дослідженнями, саме під час гри досягаються позитивні результати адаптації. Цей результат зумовлений деякими чинниками. Розглянемо їх більш детально.

1. Л. Виготський вважав, що гра є джерелом розвитку дошкільника. Вона створює «зону найближчого розвитку». Тобто, під час гри, в ході спільної діяльності з дорослим або однолітками, виявляється діапазон завдань, з якими дитина ще не може впоратися самостійно, але може вирішити за допомогою дорослого.

2. На думку О. Леонтьєва гра є провідним видом діяльності в дошкільному дитинстві, а О. Усова визначає гру, як ефективне розвивальне середовище. Це обумовлене тим, що саме через гру дитина вчиться виражати свої емоції, проявляти свої інтереси, спілкуватись, досліджувати навколишнє середовище, утворювати причинно-наслідкові зв'язки і зв'язки між подіями, набувати соціальних навичок. Саме ці навички є дуже важливими під час соціалізації дітей з ООП.

На думку Е. Еріксона гра – це функція Его, спроба синхронізувати тілесні і соціальні процеси зі своїм «Я».

З точки зору впливу на розвиток, за Еріксоном функції дитячої гри поділяють на;

1. Біологічна функція (гра сприяє координації рухів рук, тіла, очей, надає дитині кінестетичну стимуляцію й можливість витратити енергію, розслабитися).

2. Внутрішньоособистісна функція (розвиває здатність оволодіння ситуаціями, дослідження довкілля, осягнення будови тіла та його можливостей, розуму, світу, тобто стимулює когнітивний розвиток).

3. Міжособистісна функція (гра слугує майданчиком для засвоєння великої кількості соціальних навичок).

4. Соціальна функція (засвоєння ідей, поведінки, цінностей притаманних бажаним ролям дорослого в суспільстві).

У дітей з особливими освітніми потребами часто виявляються такі ознаки, як:

- 1) відсутність мотивації;
- 2) недостатній розвиток процесів пам'яті, уваги;

- 3) недостатність або повна відсутність навичок соціальної поведінки;
- 4) збіднені емоційні прояви.

Для корекції цих проявів, особливо в процесі адаптації, гра виступає найефективнішим методом. У процесі ігрової діяльності, дитина може проєктувати на іграшку свої почуття, вирішувати проблеми, які у реальному житті здаються нездоланими (наприклад, використання Ляльки-персони, хоча по суті, вона не є іграшкою, і не знаходиться в вільному доступі, а використовується лише в корекційній роботі).

Розглянемо, які види ігор використовуються у сучасному ЗДО, та які з них можна використати у процесі адаптації дітей з ООП до умов закладу дошкільної освіти.

Л. Новосолова вирізняє ігри за ознакою прояву ініціативи дітей. Це три класи ігор:

- 1) ті, що виникають за ініціативою самих дітей (творчі, ігри-експериментування (з природними об'єктами, з тваринами, з іграшками та іншими предметами) та самодіяльні сюжетні ігри (сюжетно-відображувальні, сюжетно-рольові, режисерські та театралізовані);

- 2) ті, що виникають за ініціативою дорослих (ігри з правилами, дидактичні, рухливі, сюжетно-дидактичні та дозвіллеві ігри (інтелектуальні, ігри-забави, розваги, театральна гра, святково-карнавальні тощо));

- 3) ті, що відображають традиції певного народу (створені народом, народні ігри) [9].

Спираючись на відомості про те, що гра є провідним видом діяльності в дошкільному віці, будемо розглядати саме перший клас, визначений Л. Новосоловою, тому що ці ігри є самодіяльними.

Творчі ігри створюють найбільшу групу серед ігор дошкільнят. Самостійне визначення мети, змісту і правил гри, які здебільшого відображають життя, діяльність людини та відносини між людьми, роблять ці ігри по-справжньому творчими. Діти сприймають такі ігри, як важливу справу, емоційно переживаючи свої ролі, вчаться виявляти свої емоції, думки, почуття.

Під час таких ігор формується ставлення до оточуючих людей та їхньої праці.

Театралізована діяльність, яка теж відноситься до творчих ігор пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва та їх відтворенням. Театралізовані ігри поділяються на дві основних групи: режисерські ігри та ігри-драматизації.

Під час режисерської гри діти мають можливість самостійно організувати сюжет, за яким вони будуть грати, та домовитись про виконання певних ролей.

Ігри-драматизації створюються за готовим сюжетом, зазвичай, це переглянута раніше театральна вистава або прочитаний літературний твір. План гри та її послідовність складаються заздалегідь, для того щоб добре зрозуміти й відчувати обрані образи героїв, зможти відтворити їхню поведінку, запам'ятати текст твору.

Конструкторські ігри спрямовують увагу дітей на різні види будівництва, сприяють набуттю конструкторських навичок організації та зближенню дітей, залученню їх до трудової діяльності. В таких іграх проявляється інтерес дітей до властивостей предмета і бажання навчитися з ним працювати. За допомогою конструктора можна пояснити принцип лічби, складання слів і виразів, утворення речень тощо.

Ігри-експериментування дають можливість оволодівати новими знаннями, вміннями та навичками. Такі ігри організуються через експериментальну, дослідницьку діяльність, розв'язання проблемних завдань, різноманітні дії з об'єктами. Завдяки такій формі взаємодії з навколишнім світом під керівництвом вихователя діти вчаться аналізувати, порівнювати, зіставляти.

Проте, потрібно зазначити, що ігрова діяльність дошкільників з особливими освітніми потребами є своєрідною. Дослідження доводять, що у таких дітей ігрова діяльність не формується самостійно. Вона формується в результаті засвоєння способів ігрової діяльності в процесі корекційно-розвивальної роботи [6].

Наявність якісного ігрового матеріалу, забезпечує розвиток ігрової

діяльності. Вихователі та дефектолог (за наявності) повинні організувати відповідне ігрове середовище у груповому приміщенні. Для цього потрібно використати різноманітні іграшки (дидактичні ігри, ляльки, настільні друковані ігри, дрібний та великий будівельний матеріал, м'які іграшки, сортери, ігрові атрибути, елементи костюмів, атрибути для театру (лялькового, пальчикового) тощо), та розташувати їх таким чином, щоб вони були у вільному доступі для дітей. Для дітей з ООП іграшки являють собою емоційно-насичену складову. Проте потрібні такі іграшки, з якими можна активно взаємодіяти. Всі іграшки в дошкільному закладі повинні відповідати санітарно-гігієнічним вимогам, тобто мають бути виготовлені з безпечних матеріалів, які можна мити та обробляти дезінфікуючими розчинами. Важливою умовою при доборі іграшок, для роботи з дітьми з ООП, є їх безпечність, а саме відсутність дрібних деталей, щілин тощо. Безперечно, вагоме значення мають форма та колір іграшок. Яскраві, насичені кольори сприяють підвищенню інтересу до ігрової діяльності.

Іграшка у житті дитини з'являється з перших днів її народження. Дорослі, зазвичай, використовують її у виховних цілях. Р. Урунтаєва, чітко визначає, що основним завданням для дорослих є важливість формування умінь гратися з іграшками, для того щоб мати можливість хоча б мінімально підготувати малюка до входження в соціум. Створюючи ігрові осередки в груповому приміщенні, варто організувати місце, де будуть міститися різні антистрес-іграшки: поп-іт, сімпл-діпл, антистрес-кульки, навушники. Всі ці елементи мають бути доступними всім охочим [23].

Спостерігаючи за дитиною у закладі освіти буде зрозуміло, якими іграшками дитина цікавиться в першу чергу. Саме з їх використання потрібно починати гру для налагодження контакту. Ігрова діяльність, з метою адаптації проводиться в формі індивідуальних (дефектолог) та групових (вихователь) занять.

На думку Т. Піроженко, для якісної гри потрібно дотримуватись певних правил:

- добровільна участі у грі кожної дитини;

- участь у ігровій діяльності дорослого полягає в діях, емоційному спілкуванні з дітьми, які втягують їх в ігрову діяльність;
- багаторазове повторення ігор (діти з ООП по-різному й у різному темпі приймають і засвоюють нове);
- використання спеціального наочного матеріалу (іграшки, різноманітні предмети тощо). Проте важливим є те, що ці предмети не повинні бути у вільному доступі та для загального використання. Тільки тоді вони будуть проектувати «ефект чарівності»;
- заборона на оцінювання дій дитини («неправильно», «не так» або, навпаки, «молодець», «правильно»);
- створення умов для надання можливості проявити себе [21].

Гра, беззаперечно, є засобом самореалізації дитини. Занурення в різні ролі і ситуації, за допомогою самодіяльних ігор значно полегшує процес соціальної адаптації. Щоб перебіг адаптивного процесу до нових соціальних умов був успішним, важливо дібрати такі ігрові техніки, які могли б сприяти оперативному розвитку ігрових умінь, та активно впливати на налагодження ігрових контактів, розгалуження кола соціальних зв'язків, а отже, й на адаптацію в цілому .

Отже, проведений аналіз науково-практичних джерел дозволяє зробити висновок про можливість застосування ігрових технологій як засобу адаптації дітей з особливими освітніми потребами до умов ЗДО. Обґрунтовано дані про те, що ігрові технології мають високу ефективність під час адаптаційного періоду дітей з ООП до умов ЗДО. Визначено, що гра є провідним видом діяльності та ефективним розвивальним середовищем; ігрова діяльність полегшує адаптацію дошкільників до умов закладу дошкільної освіти; через гру дитина вчиться виражати свої емоції, проявляти свої інтереси, спілкуватись, досліджувати навколишнє середовище, утворювати причинно-наслідкові зв'язки і зв'язки між подіями, набувати соціальних навичок. Найбільш ефективними видами ігор визначено самодіяльні ігри (творчі, ігри-експериментування, самодіяльні сюжетні ігри).

РОЗДІЛ 2

ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Загальна характеристика закладу дошкільної освіти (ясел-садка) № 90 «Волошка» Запорізької міської ради

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є діти та процес адаптації дітей з ООП в умовах сучасного ЗДО.

Інтеграція дитини з ООП в заклад освіти повинна базуватися на спільних зусиллях педагогів, батьків, ІРЦ. Такий досвід спільної діяльності реалізується на базі закладу дошкільної освіти (ясел-садка) № 90 «Волошка» Запорізької міської ради, що знаходиться за адресою м. Запоріжжя, вул. Космічна 7-А.

ЗДО № 90 ЗМР є комунальною установою для дітей віком від двох до шести (7) років, в якому забезпечується фізичний, розумовий і психологічний розвиток дітей та навчання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти.

Зміст освітнього процесу у закладі дошкільної освіти на 2022-2023 н. р. визначається:

1. Освітньою програмою для дітей від 2 до 7 років «Дитина».
2. Парціальною програмою «Україна - наша Батьківщина».
3. Програмою з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати».
4. Парціальними програмами «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт»(освітні напрями «Математика. Логіка, або Пізнаємо красу чисел і геометричних фігур», «Природничі науки, або Подорож Всесвітом», «Технології, або Таємничі перетворення», «Інжиніринг, або Маленькі винахідники»).

5. Парціальною програмою з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6-7 років «Вчимося жити разом».

6. Парціальною програмою «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку».

Проектна потужність закладу складає 95 місць.

В 2022-2023 році в ЗДО № 90 функціонує 5 груп. З 01.09.2021 на підставі заяв батьків у закладі відкрито інклюзивну групу молодшого дошкільного віку (4-й рік життя), наразі, у поточному навчальному році, це група середнього дошкільного віку (Додаток А).

На території дитячого садка знаходяться:

- спортивна зала, оснащена різноманітним спортивним інвентарем;
- музична зала;
- кабінет психолога, де проводяться індивідуальні заняття;
- медичний кабінет;
- спортивний майданчик, для занять з фізичної культури на свіжому повітрі.

У 2022-2023 н. р. освітню роботу з дошкільниками, під керівництвом директора та вихователя-методиста, ведуть 9 висококваліфікованих вихователів, а також асистент вихователя, практичний психолог та музичний керівник. Також до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами залучені додаткові фахівці (логопед, дефектолог), які працюють за договором з надання послуг.

Корекційно-розвиткова робота з дітьми з ООП здійснюється відповідно до наступних програм та навчально-методичних посібників:

1. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко». Т. Сак, Л. Прохоренко, Г. Соколова, М. Дмитрієва, О. Бабяк, Н. Баташева, І. Недозім.

2. Логопедичний практикум: подолання фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення у дошкільників. Навчально-методичний посібник. Ю. Рібцун.

3. Методичний посібник «Організація корекційно-розвиткової роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку в закладі дошкільної освіти» молодша, середня, старша група. Упорядник: В. Семизорова;

4. Інклюзивна освіта в ДНЗ. Г. Кравченко, Г. Сіліна;

5. Інклюзивне навчання. Дитина із порушеннями інтелектуального розвитку С. Трикоз, Г. Блеч;

6. Інклюзивне навчання. Дитина з розладами аутистичного спектра А. Душка;

7. Інклюзія в ЗДО. Л. Швайка.

З метою всебічного вивчення особистості дитини з ООП, організації ефективної допомоги і психолого-педагогічної підтримки, відстеження динаміки її індивідуального шляху розвитку, створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище, проводиться систематична робота членів Команди супроводу (далі – КС).

КС визначено напрями психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг. Розроблено індивідуальні програми розвитку; моніторинг виконання індивідуальної програми розвитку для кожної дитини з (ООП) з метою коригування та визначення динаміки розвитку. Системність роботи фахівців КС забезпечує обов'язкову корекційну складову освітньо-виховного процесу шляхом виділення необхідних корекційних годин за освітніми потребами кожної дитини.

За результатами засідання КС, що відбулося у січні 2022 р. дітям з ООП були надані наступні рівні підтримки (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Рівні підтримки

Рівень підтримки	Кількість дітей з ООП
«4» рівень	1 дитина
«3» рівень	1 дитина

Усі вихованці з ООП залучаються до всіх форм роботи в закладі освіти, приймають активну участь у розвагах та святах. Активно проводиться індивідуальна робота з кожним із вихованців орієнтовно до їх потреб, а саме: соціалізація, розвиток комунікативних навичок, розвиток звуковимови та зв'язного мовлення, розвиток дрібної та загальної моторики, удосконалення навичок самообслуговування тощо. Діти вчаться взаємодіяти з соціумом та один з одним, адаптуватися до умов дитячого садочка.

Зауважимо, що у 2021-2022 н.р. у ЗДО відбувалася апробація сформованої мережі занять на основі засад інтеграційного підходу (Додаток Б), яка істотно знизила навчальне навантаження на дітей, в тому числі і з ООП, під час розробки якої ураховано вимоги наказу Міністерства освіти і науки України від 20.04.2015 р. № 446 «Про затвердження гранично допустимого навчального навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності». У 2022-2023 навчальному році заклад освіти продовжує працювати на засадах інтеграції.

Адаптаційний період у ЗДО № 90 проходить з обов'язковим залученням практичного психолога, незалежно від того має дитина ООП, чи ні.

Для успішної адаптації та інтеграції дитини в умови закладу освіти необхідна правильна оцінка стану дітей, їх можливостей, освітніх потреб.

Під час адаптації, вихователями, а в умовах інклюзивної групи ще й асистентом вихователя та практичним психологом проводяться спостереження за процесом адаптації. Для цього у ЗДО № 90 використовуються спеціальні карти (Додаток В [13], Г) та анкетування батьків (Додаток Д).

Під час пошуку діагностичних методик було виявлено досить цікаву систему спостереження за емоційними проявами під час процесу адаптації. Т. Абакумова пропонує для використання наступний метод спостереження за емоційними проявами та активністю дитини.

Розглянемо методику більш детально.

Лінійка емоційного стану – це цифри з позначкою від -10 до +10, при нормі 5 (рис. 2.1).

-10	-9	-8	-7	-6	5(n)	+6	+7	+8	+9	+10
-----	----	----	----	----	------	----	----	----	----	-----

Рисунок 2.1. Лінійка емоційного стану дитини

За допомогою лінійки можна визначити наскільки змінюється емоційний стан дитини протягом дня погодинно і які фактори на це впливають (див. табл 2.2).

Таблиця 2.2

Показники емоційного стану дитини в адаптаційний період

5 (N) норма – стан спокійний, позитивний, урівноважений			
-6	збуджений, неврівноважений, настрої мінливі	+6	позитивний, збуджений, але контролюємий
-7	емоційна неврівноваженість, відчуття незначного дискомфорту, невпевненості у собі	+7	стан близький до надмірної збудженості
-8	істеричний стан, пригніченість, не завжди контролює свої емоції	+8	надмірне збудження
-9	Прояви нервового збудження	+9	складно кероване збудження
-10	Критична істерика	+10	некероване збудження

Кольорові маркери впевненості дитини – це кольорові позначки, де кожен колір має свою характеристику станів дитини, можливих під час проходження процесу адаптації (табл. 2.3). Використовуються такі маркери для більш якісного спостереження за дитиною, її поведінкою, емоціональним станом під час режимних моментів у закладі дошкільної освіти. Така система спостереження дає змогу скласти адекватну картину, яка допоможе в реалізації успішної адаптації.

Характеристики кольорового маркера впевненості

Кольоровий маркер впевненості	
	дитина активно спілкується, грається з усіма дітьми, ненапружена, допитлива, цікавиться оточуючими
	дитина спілкується і грається з деякими дітьми, цікавиться окремими предметами, ненапружена, але знаходиться в тривожному стані
	дитина віддає перевагу перебуванню на самоті, тримається осторонь дітей, більше часу знаходиться біля дорослого
	дитина тримається осторонь, не йде на контакт з оточуючими, їй не цікаво все, що навколо, мовчазна
	дитина дуже напружена, не йде на контакт з оточуючими, присутні емоційні вибухи (крик, плач) та підвищена агресія

Також під час такого спостереження, протягом кожної години перебування дитини в ЗДО, фіксуються й дані про рівень активності. Характеристика рівнів активності дитини подана у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Характеристика рівнів активності дитини на етапі адаптації

Рівні активності дитини	
Високий	Дитина активна, наполеглива, живо цікавиться людьми і оточуючим середовищем: проявляє розвинену предметну діяльність (ігрову); виявляє спрямованість до самостійності, із задоволенням демонструє успіхи, орієнтується на оцінку дорослого.

Продовження таблиці 2.4

Середній	Слабко виражена ініціативність, в основному перебуває в позитивному стані, відчуваються труднощі у вступі в контакт з дорослими та однолітками, спостерігається часткове виконання складних мовних інструкцій дорослого та вербалізація.
Низький	У дитини прослідковується зниження загального життєвого тону, слабка пізнавальна активність, повна залежність від дорослого, діяльність не направлена на кінцевий результат, присутні емоційні вибухи та підвищена агресія.

Проаналізувавши дані зібрані таким чином, можна відслідкувати зміни у емоційному стані дитини під час знаходження її в ЗДО. Цим же методом, можна проаналізувати вплив гри на емоційні стани та перебіг адаптації.

Справедливо відзначити, що проблема психолого-педагогічного супроводу адаптаційного процесу дошкільників з ООП залишається недостатньо висвітленою. Труднощі, що виникають у процесі розробки корекційного супроводу, в більшості випадків викликані тим, що діти можуть мати зовсім різні вади розвитку, що значно ускладнює роботу педагогів. Різняться також і їх досягнення, уявлення про навколишній світ, навички самообслуговування тощо.

Ми розглядаємо психолого-педагогічний супровід, як комплексну психолого-педагогічну підтримку не тільки дитини але й батьків для полегшення перебігу процесу адаптації в новому соціальному оточенні. Тлумачення поняття «супровід» буквально сприймається, як підтримка, допомога, сприяння.

Психолого-педагогічний супровід полягає не у виправленні і корекції недоліків, а у пошуку прихованих ресурсів розвитку дитини, спирається на її можливості, сприяє розкриттю її потенціалу. Базується на таких принципах, як: гуманне, віра в сили дитини; кваліфікована допомога, підтримка розвитку [4].

Найбільш ефективними способами психолого-педагогічного супроводу на етапі адаптації дітей з ООП до ЗДО є:

- 1) використання ритуалів зустрічі та прощання (започаткування ранкових зустрічей, використання кола привітань (рис. 2. 1));
- 2) розробка індивідуального плану адаптації (спостереження за процесом адаптації);
- 3) єдність вимог до дитини вдома і в ЗДО;
- 4) створення сприятливого психологічно-комфортного середовища;
- 5) просвітницька робота з батьками (складання пам'яток, консультацій, порад для батьків).

В своїй роботі педагоги ЗДО № 90 успішно користуються різноманітними ігровими технологіями для полегшення процесу адаптації. Зокрема, конструкторські ігри з LEGO; ігри-експериментування; ігри-маніпуляції з сенсорними матеріалами, такими, як глина, пісок, вода, пластилін тощо; елементи STEM.

Рисунок 2.1. Коло привітань

Завдяки цим технологіям, можна спостерігати:

- формування позитивного емоціонального настрою;
- полегшення процесу комунікації як із однолітками, так і з дорослими;
- розвиток уяви, набуття ігрового досвіду;
- зниження втомлюваності;
- підвищення адаптаційних здібностей.

Отже, слід зазначити, що в ЗДО № 90 створені достатні умови для успішної адаптації дітей з ООП, зокрема: зміст освітнього процесу повністю відповідає вимогам БКДО (використовуються рекомендовані МОН освітні та парціальні програми, в т.ч. і для дітей з ООП); ЗДО має достатню матеріально-технічну базу; з дітьми працюють висококваліфіковані педагоги, в т.ч. додаткові фахівці (логопед, дефектолог), які не передбачені штатним розписом і працюють за договором з надання послуг; створено КС, якою розроблено ІПР, та визначаються напрями психолого-педагогічної та корекційно-розвивальної роботи; у закладі сформовано і апробовано мережу занять на основах інтеграційного підходу, що дозволило значно зменшити навантаження на вихованців.

2.2. Вплив використання ігрових технологій на адаптацію дітей з особливими освітніми потребами

Відомо, що ігрова діяльність набула величезного значення для формування особистості дитини та її взаємодії з навколишнім світом.

За словами В. Сухомлинського гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості.

Як зазначалося вище, діти з ООП у ЗДО № 90 активно залучаються до різних видів діяльності, що позитивно впливає на взаємодію з соціумом та один з одним, адаптацію до умов дитячого садочка.

Занурившись у гру, дитина не просто грається. В неї відбуваються важливі мимовільні процеси:

- активізуються пізнавальні інтереси;
- вдосконалюється, або, навіть з'являється, мовлення;
- регулюється поведінка;
- формуються навички комунікації з оточуючими

Згадаємо та розглянемо найефективніші форми ігрової діяльності, а саме, самодіяльні ігри, про які йшла мова у 1 розділі.

Творчі ігри, ігри-експериментування, конструкторські та сюжетні ігри широко використовуються у роботі вихователів закладів дошкільної освіти.

Під час такої діяльності діти за допомогою вихователя вчаться взаємодіяти один з одним. Партнер по грі безпосередньо впливає на формування ставлення до ігрової діяльності, учасників ігрового процесу. Під час гри формуються також і морально-етичні норми спілкування.

Реабілітаційним ефектом під час використання лекотерапії та ігрових технологій є розвиток психічних сенсорних функцій, тренінг емоцій, зняття затисків, розширення спектру спілкування, підвищення соціальної активності та інтелекту, орієнтація в навколишньому середовищі, апробація соціальних ролей, включення в життєві ситуації [14].

Основним завданням на етапі соціальної адаптації вихованців з ООП є створення умов для захоплення дитини грою. Тільки захопившись, дитина не помічатиме травмуючих факторів, які можуть виникати в процесі пристосування до нового середовища.

Як засвідчують результати спостережень, найбільш впливовими і улюбленими серед дітей, як з ООП так і нормотипових, є конструкторські ігри та ігри-експериментування.

Ці діяльності привертають увагу тим, що для них потрібні прості і знайомі для дітей предмети, за допомогою яких можна створити щось цікаве або дізнатися про нові властивості. Під час експериментування та конструкторської роботи, використовуються такі типи іграшок, як напівготові

іграшки (кубики, конструктори, будівельний матеріал, розрізні картинки тощо) та матеріали для створення іграшок (картон, пісок, глина, дрiт, шпагат тощо).

Маніпуляції з напівготовими іграшками потребують активізації розумової діяльності: розташувати кубики за розміром, відсортувати за кольором, підібрати пару до картинки, скласти картинку з розрізних деталей, відтворити фігуру з конструктора тощо. Різнокольоровий будівельний матеріал неодмінно привабить дитину.

Під час таких ігор розвиваються сенсорні сприймання та відчуття, задіяні всі аналізатори дітей.

Наприклад, якщо педагог бачить, що дитина зацікавилася, можна запропонувати зконструювати щось незвичайне (неіснуючу тварину). Таким чином педагогу може вдатися встановити контакт з дитиною.

Матеріали для створення іграшок розвивають творчу уяву дітей. З їх допомогою можна будувати, конструювати, експериментувати тощо.

Наприклад, дуже цікавими і корисними є ігри з піском та глиною. Ці ігри сприяють розвитку дрібної моторики, координації рухів, тактильно-кінестетичної чутливості.

Пересипання піску з долоньки в долоньку, занурення рук у пісок, малювання піском на склі, робота з вологим піском, розминання глини або пластиліну безумовно впливають на розвиток дитини та її емоційний стан. Робота з такими матеріалами знімає напруженість, стабілізує емоційний стан. В процесі таких ігор вдосконалюється просторове орієнтування, активізуються такі психічні процеси, як пам'ять, увага, мислення, уява.

Цікавим досвідом може стати використання елементів STEM-освіти.

STEM достатньо нова технологія й не так часто використовується у закладах дошкільної освіти. Але зауважимо, що виконавши аналіз літературних джерел, можна стверджувати що в Україні започатковано низку ініціатив, спрямованих на поширення STEM-освіти.

Звісно, що впровадження STEM-освіти, особливо для осіб з особливими освітніми потребами в умовах ЗДО, потребує подальших досліджень. Але

спираючись на статтю О. Шульги, можна зробити висновки, що STEM-заняття ідеальні для дітей з особливими освітніми потребами.

Основними перевагами є:

1. Діяльність спрямована на результат. STEM базується на розв'язанні реальних проблем. Дітям з ООП, така діяльність дається набагато легше, тож таким чином можна уникнути зайвих емоційних напружень, що заважають процесу адаптації.

2. Постійна зміна формату роботи. Різні етапи діяльності, форми активності та їх чергування дають можливість створити комфортний формат роботи.

3. Коротший час занять. Як зазначалося вище, мережа занять на основі засад інтеграційного підходу, значно знижує навчальне навантаження на дітей.

4. Робота в маленьких групах. Залучаючи дошкільників з ООП до мінігруп, створюється можливість для комфортної та поступової соціалізації.

5. Відсутність тиску. Помилки не сприймаються як поразки. Створення так званих «ситуацій успіху» [27].

Справедливо відзначити, що STEM – це універсальний підхід, орієнтований на практику, що дозволяє впоратися з викликами будь-якої складності.

Цікавим інструментом для поєднання конструкторських ігор та STEM – є використання конструктора LEGO, зокрема методики «Шість цеглинок». Цеглинки, в свою чергу, слугують гарними помічниками. З їх допомогою можна не тільки будувати, рахувати, але й відповідати на питання, що значно полегшує взаємодію з дітьми з ООП, особливо тими, що мають вади мовлення.

Важливою умовою є те, що гра, не повинна замінити повністю освітній процес. У закладі дошкільної освіти є затверджений директором орієнтовний режим дня (Додаток Е). Зазвичай, час для ігрової діяльності прописується у цьому документі. Протягом дня у закладі дошкільної освіти дітям надається час для самостійної гри до сніданку (5-40 хв.), між сніданком та заняттями (5-7 хв.), на відкритому повітрі (1-1,5 год.), після денного сну (20-40 хв.).

Основним завданням педагога у час відведений на ігрову діяльність (близько 3 годин на день) – організувати ігровий процес таким чином, щоб використати найефективніші форми й методи для можливості ненав'язливо впливати на хід гри та взаємини дітей, формувати вміння грати поруч, удвох, невеликою групою, вчити приймати на себе певні ролі, формувати у вихованців загальноприйняті норми соціальної поведінки.

Ігрова діяльність у ЗДО № 90 організована таким чином, щоб максимально зацікавити вихованців та поступово опанувати різні види індивідуальних і колективних ігор. Кожен вид ігрової діяльності по-своєму впливає на розвиток пізнавальних інтересів, емоційні стани, взаємовідносини між дітьми.

Головними завданнями ігрової діяльності під час адаптації дітей з ООП в дитячому садочку є:

- 1) надання допомоги в придбанні нових навичок;
- 2) розширення дитячих уявлень про навколишній світ;
- 3) формування самостійності та ініціативності.

З огляду на це, можна зробити висновки, що використання різноманітних ігрових технік під час роботи з вихованцями з ООП значно полегшує їх адаптацію до нових соціальних умов, допомагає засвоїти загальноприйняті морально-етичні норми поведінки тощо. Тому, вкрай важливо використовувати ці адаптаційно-розвивальні можливості.

Можливо виокремити деякі моменти, важливі при використанні ігрових технологій під час процесу адаптації:

- 1) ігровий сюжет повинен бути цікавим та мотивувати до участі всіх учасників освітнього процесу;
- 2) ігрові завдання мають бути доступними, але в той же час зорієнтованими на створення проблемної ситуації;
- 3) очікувані результати повинні бути різними, в залежності від можливостей гравців;
- 4) варіативність завдань і шляхів їх розв'язання.

Завдяки професійному підходу до підбору ігор та іграшок, успішній реалізації задуманого змісту у дошкільників, які мають вади розвитку, покращуються набуті раніше комунікативні навички, полегшуються процеси адаптації та соціалізації.

Створення «ситуацій успіху» в процесі гри, впливає на емоційний стан та психологічний комфорт вихованців.

Без сумніву, ігрові технології можливо використовувати як індивідуально, так і в груповій формі роботи.

З метою виявлення ефективності впливу ігрової діяльності на процес соціальної адаптації під час освітнього процесу в закладі дошкільної освіти дефектолог та вихователі мають спостерігати за становленням гри, та створювати сприятливу атмосферу, яка буде стимулювати бажання грати.

Діти з особливими потребами, що не мають тяжких порушень, за умови надання своєчасної соціально-педагогічної допомоги можуть успішно пройти процес адаптації та соціалізації в умовах інклюзивної групи закладу дошкільної освіти.

На першому етапі адаптації в ЗДО з метою ознайомлення вихованців з приміщеннями та новими умовами, зазвичай, спостерігають за дітьми в присутності батьків.

Перші заняття-знайомства також відбуваються в присутності батьків та мають ознайомчий характер. За цей час педагогами виявляються вподобання дошкільників, їх інтереси. Саме на них спираються педагоги у подальшій роботі з дитиною. Завдяки спостереженням за діями вихованців в незнайомому для них середовищі, які обов'язково фіксуються в журналі спостережень, педагоги вибудовують індивідуальний план адаптації цієї дитини.

Як зазначають автори статті фахового журналу «Вихователь-методист дошкільного закладу», щоб покращити адаптацію дітей та всебічно розвивати їхні здібності, потрібно змінювати та підлаштовувати освітній простір так, щоб було зручно всім вихованцям. Важливим елементом у просторі інклюзивного приміщення є куточок усамітнення для емоційного розвантаження дітей [24].

Застосовуючи ігри на розвиток комунікативних здібностей, вдається активізувати вербальну активність дітей, знизити рівень агресивності.

Отже, можемо зробити висновки, що ігрові технології мають значний вплив на перебіг адаптації дитини з ООП.

Розглянуті нами технології, які активно використовуються у ЗДО № 90, зацікавлюють, створюють позитивне ставлення до садочка.

Під час ігор з напівготовими іграшками розвиваються сенсорні сприйняття, задіюються всі аналізатори дітей. Ігрові ситуації, створені за допомогою таких іграшок, сприяють зняттю психоемоційного напруження, пришвидшують процес адаптації й налагоджують комунікацію.

Ігри з піском, водою, глиною – сприяють розвитку дрібної моторики, координації рухів, впливають на емоційний стан. Під час таких ігор активізуються такі психічні процеси, як пам'ять, увага, уява.

STEM-освіта, як досить нова технологія у дошкільній освіті, відрізняється своєю нестандартністю. Разом з тим, використання цієї технології потребує подальших досліджень.

Згідно аналізу літературних джерел, ми можемо стверджувати що STEM-заняття ідеальні для дітей з особливими освітніми потребами.

На думку О. Шульги використання елементів STEM-освіти має свої переваги:

1. Діяльність спрямована на результат. STEM базується на розв'язанні реальних проблем. Дітям з ООП, така діяльність дається набагато легше, тож таким чином можна уникнути зайвих емоційних напружень, що заважають процесу адаптації.

2. Постійна зміна формату роботи. Різні етапи діяльності, форми активності та їх чергування дають можливість створити комфортний формат роботи.

3. Коротший час занять. Як зазначалося вище, мережа занять на основі засад інтеграційного підходу, значно знижує навчальне навантаження на дітей.

4. Робота в маленьких групах. Залучаючи дошкільників з ООП до

мінігруп, створюється можливість для комфортної та поступової соціалізації.

5. Відсутність тиску. Помилки не сприймаються як поразки. Створення так званих «ситуацій успіху».

Зауважимо, що гра не повинна замінити повністю освітній процес. Час для ігрової діяльності прописується у орієнтовному режимі дня, що затверджується директором ЗДО на початку навчального року.

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок щодо ефективності застосування ігрових технологій під час адаптаційного періоду дітей з ООП в умовах закладу дошкільної освіти: ігри з напівготовими іграшками та ігрові ситуації, створені за допомогою таких іграшок (сприяють зняттю психоемоційного напруження, пришвидшують процес адаптації й налагоджують комунікацію); ігри з піском, водою, глиною (сприяють розвитку дрібної моторики, координації рухів, впливають на емоційний стан, активізуються пам'ять, увага, уява). Розглянуто ефективність STEM-освіти (дозволяє уникнути зайвих емоційних напружень, що заважають процесу адаптації тощо). Зазначено, що поступова та ненав'язлива взаємодія дітей з ООП з однолітками та дорослими сприяє формуванню соціалізації, комунікативних навичок та навичок емпатії.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретичне й експериментальне дослідження дало змогу сформулювати загальні висновки.

1. Теоретичний аналіз наукових джерел із дослідження проблеми в психолого-педагогічній літературі дозволив з'ясувати сутність поняття «адаптація» і визначити його як процес пристосування об'єкта; стан його пристосованості; дія, спрямована на об'єкт з метою його пристосування до визначених вимог, його пристосування до використання в конкретних умовах. Визначено, що процес адаптації залежить від багатьох факторів, як-то :вік дитини, стан здоров'я, нервової системи, рівень розвитку дитини, індивідуальні особливості дитини, набутий досвід спілкування з дорослими та однолітками, уміння дорослих організувати дитині належне середовище для активізації адаптаційних ресурсів. В залежності від цих факторів, перебіг адаптації може відбуватися за різними сценаріями.

2. Визначено та схарактеризовано основні завдання та напрями роботи щодо створення оптимальних умов для успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. З'ясовано, що основним і найголовнішим завданням працівників ЗДО в адаптаційний період є поступове зменшення психоемоційного напруження та дискомфорту дитини з ООП. Не менш важливим є встановлення емоційного контакту та попереднє ознайомлення дитини з ООП із ЗДО. Важливими факторами успішної адаптації дитини визначено: правильна позиція батьків та близького оточення; супровід професійної команди фахівців, які вивчають індивідуальні особливості дошкільника, проводять корекційно-розвивальну роботу за індивідуальною програмою розвитку; безпечне освітнє середовище, чітке, прогнозоване та пристосоване для дітей з ООП; особистість педагога, який має бути уважним і чуйним, повинен вміти спостерігати і аналізувати, коригувати поведінку вихованців; максимально комфортні умови для дітей з ООП (попереднє

ознайомлення батьків з режимом дня у закладі освіти; облаштування групового приміщення; вироблення щоденних ритуалів (рутин).

3. Проаналізовано можливість застосування ігрових технологій як засобу адаптації дітей з особливими освітніми потребами до умов ЗДО, обґрунтовано дані про те, що ігрові технології мають високу ефективність під час адаптаційного періоду дітей з ООП до умов ЗДО. Визначено, що гра є провідним видом діяльності та ефективним розвивальним середовищем; ігрова діяльність полегшує адаптацію дошкільників до умов закладу дошкільної освіти; через гру дитина вчиться виражати свої емоції, проявляти свої інтереси, спілкуватись, досліджувати навколишнє середовище, утворювати причинно-наслідкові зв'язки і зв'язки між подіями, набувати соціальних навичок. Найбільш ефективними видами ігор визначено самодіяльні ігри (творчі, ігри-експериментування, самодіяльні сюжетні ігри).

В роботі охарактеризовано та проаналізовано умови створені для успішної адаптації дітей з ООП в ЗДО № 90. За результатами дослідження визначено, що:

- зміст освітнього процесу повністю відповідає вимогам БКДО (використовуються рекомендовані МОН освітні та парціальні програми, в т.ч. і для дітей з ООП);

- ЗДО має достатню матеріально-технічну базу; з дітьми працюють висококваліфіковані педагоги, в т.ч. додаткові фахівці (логопед, дефектолог), які не передбачені штатним розписом і працюють за договором з надання послуг;

- створено КС, якою розроблено ІПР, та визначаються напрями психолого-педагогічної та корекційно-розвивальної роботи.

4. Теоретично обґрунтовано ефективність застосування ігрових технологій під час адаптаційного періоду дітей з ООП в умовах закладу дошкільної освіти: ігри з напівготовими іграшками та ігрові ситуації, створені за допомогою таких іграшок (сприяють зняттю психоемоційного напруження, пришвидшують процес адаптації й налагоджують комунікацію); ігри з піском,

водою, глиною (сприяють розвитку дрібної моторики, координації рухів, впливають на емоційний стан, активізуються пам'ять, увага, уява). Розглянуто ефективність STEM-освіти (дозволяє уникнути зайвих емоційних напружень, що заважають процесу адаптації, можливість створити комфортний формат роботи тощо). Зазначено, що поступова та ненав'язлива взаємодія дітей з ООП з однолітками та дорослими сприяє формуванню соціалізації, комунікативних навичок та навичок емпатії.

Отже, результати педагогічного дослідження засвідчили, що ефективно досягнення мети із зазначеної проблеми можливе, якщо до освітнього процесу закладу дошкільної освіти буде запроваджено застосування ігрових технологій під час адаптаційного періоду дітей з ООП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданова І. М. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 343 с.
2. Бурсова С., Карапузова І. Психологічний супровід дітей у період адаптації до дошкільного навчального закладу. URL : <https://bit.ly/3iSi6Gr> (дата звернення: 14.10.2022).
3. Богуш А., Варяниця Л., Гавриш Н., Курінна С., Печенко І. Діти і соціум. Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія. Київ : [б. в.], 2006. 404 с.
4. Гавриш Н. В., Шкляр Н. А., Комплектуємо методичний кабінет. Ласкаво просимо, або – як полегшити адаптацію малюків. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 7. С. 29-34.
5. Герус О. М. Використання ігрових елементів під час роботи дітьми з особливими потребами. URL : <https://naurok.com.ua/vikoristannya-igrovih-elementiv-pid-chas-roboti-ditmi-z-osoblivimi-potrebami-259100.html> (дата звернення : 20.10.2022).
6. Гладченко І. В. Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах : програм.-метод. забезп. Київ : Київська правда, 2012. 141 с.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 373 с.
8. Долинська Л. В., Огороднійчук З. В, Скрипченко О. В Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
9. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
10. Енциклопедія сучасної України. URL : <https://esu.com.ua/article-42642> (дата звернення: 21.10.2022).
11. Завальнюк О. О. Дошкільна інклюзивна освіта як шлях

максимальної соціалізації дітей з вадами психофізичного розвитку. *Збірник наукових праць ХІСТУ «Україна»*. 2009. № 1. С. 56-58. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2009_1_15 (дата звернення: 14.10.2022).

12. Захарова Н. М. Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору: монографія. Донецьк : Ноулідж, 2010. 218 с.

13. Каліман О. Як оформити картку адаптації дитини до дитячого садка. URL : <https://oplatforma.com.ua/article/1663-yak-oformiti-kartku-adaptats-ditini-do-dityachogo-sadka> (дата звернення: 15.11.2022).

14. Клименюк Н. В. Використання інтегрованої арт-терапії в процесі соціокультурної реабілітації дітей з особливими потребами URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2008_97_84_11 (дата звернення: 14.10.2022).

15. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання : навч.-метод. посібник, Київ : Атопол, 2011. 206 с.

16. Компанець Н. М., Луценко І. В. Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ : навч.-метод. посіб. Київ : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2018. 66 с.

17. Крюкова С. В. Удивляюсь, злюсь, боюсь, хвастаюсь и радуюсь : программы эмоционального развития детей дошкольного и младшего школьного возраста. Москва : Генезис, 2002. 208 с.

18. Лазуренко С. І. Психофізіологія установок в регуляції моторики людини : монографія. Київ : Університет «Україна», 2011. 406 с.

19. Панка В. Г. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби : метод. рек. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. 102 с. URL : <https://bit.ly/3Yfg2Zk> (дата звернення: 15.11.2022).

20. Печенко І. П. Теоретичні позиції побудови експериментальної моделі соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2008. № 1. С. 9-17.

21. Піроженко Т. О. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік. Київ : Генеза, 2016. 88 с.
22. Скрипник Т., Супрун Г. Дитина з аутизмом у закладі освіти : метод. реком. Київ : Плеяди, 2015. 20 с.
23. Талалаєва О. С. STEM-освіта як технологія інклюзивного навчання на уроках природничо-математичного циклу. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 10. С. 381-386.
24. Чебаненко І. Трикутник психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 10 URL : <https://emetodyst.mcfr.ua/763417> (дата звернення: 20.10.2022).
25. Черниш О. С. *Адаптація і соціалізація дітей з ООП в умовах дитячо-учнівського колективу*. URL : <http://bit.ly/3VeQYzL> (дата звернення: 17.10.2022).
26. Швайка Л. А. Інклюзія в ЗДО. Харків : Основа, 2019. 144 с.
27. Шульга О. Чому STEM-освіта має бути інклюзивною: поради для залучення дітей з ООП. URL : <https://bit.ly/3UC4Na3> (дата звернення: 01.11.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Загальна кількість груп/дітей у ЗДО № 90

ЗДО № 90							
групи раннього віку		молодші групи		середні групи		старші групи	
К-ть груп	К-сть вих-в	К-ть груп	К-ть вих-в	К-ть груп	К-ть вих-в	К-ть груп	К-ть вих-в
1	21	1	19	1	24	2	39
Усього груп:							5
Усього дітей:							103
Усього дітей з ООП:							2
Середня наповнюваність:							20

Додаток Б

Мережа занять на основі інтеграційного підходу

	3 р.ж. «Малятко»	4 р.ж. «Зірочка»	5 р.ж. «Сонечко»	6 р.ж. «Рибка»	6 р.ж. «Ромашка»
Понеділок	9.00-9.10 О.н. «Дитина в соціумі»	8.50-9.10 О.н. «Особистість дитини»	9.00-9.30 О.н. «Мовлення дитини» + О.н. «Дитина в соціумі»	9.00-9.35 О.н. «Дитина в соціумі» + О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.10-9.35 О.н. «Дитина в соціумі»
	9.20-9.35 О.н. «Особистість дитини»	9.25-9.45 О.н. «Мовлення дитини» + О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.45-10.10 О.н. «Особистість дитини»	9.45-10.10 О.н. «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі»	9.45-10.10 О.н. «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі»
	9.45-9.55 О.н. «Дитина у природному довкіллі»			10.20-10.50 О.н. «Особистість дитини»	10.20-10.45 О.н. «Мовлення дитини»
					О.н. «Особистість дитини».
Вівторок	9.00-9.10 О.н. «Мовлення дитини»	8.50-9.05 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.00-9.30 О.н. «Дитина у природному довкіллі» + О.н. «Дитина у світі Мистецтва»	9.00-9.25 О.н. «Дитина у природному довкіллі»	9.10-9.50 О.н. «Дитина у природному довкіллі» + О.н. «Мовлення дитини»
	9.20-9.30 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.15-9.30 О.н. «Дитина в соціумі»	9.40-10.00 О.н. «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі»	9.40-10.05 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	10.15-10.45 О.н. «Дитина у світі мистецтва»
				10.15-10.40 О.н. «Мовлення дитини»	
				О.н. «Особистість дитини»	
Середа	8.50-9.05 О.н. «Особистість дитини»	9.15-9.35 О.н. «Особистість дитини»	9.00-9.20 О.н. «Мовлення дитини»	9.00-9.40 О.н. «Мовлення дитини» + О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.10-9.35 О.н. «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі»
	9.15-9.25 О.н. «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі»	9.50-10.10 О.н. «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі» +	9.30-9.50 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	10.00-10.25 О.н. «Дитина в соціумі»	9.45-10.15 О.н. «Особистість дитини»

		О.н. «Мовлення дитини»			
	9.35-9.45 О.н. «Дитина у світі мистецтва»		10.00-10.20 О.н. «Дитина у світі мистецтва»		10.25-11.05 О.н. «Дитина в соціумі» + О.н. «Дитина у світі мистецтва»
	Вечір розваг 15.45-16.00	Вечір розваг 16.10-16.30	Вечір розваг 16.00-16.25	Вечір розваг 16.00-16.30	Вечір розваг 16.00-16.30
Четвер	9.00-9.10 О.н. «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі»	9.00-9.15 О.н. «Дитина в соціумі»	9.00-9.30 О.н. «Мовлення дитини» + О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.00-9.30 О.н. «Особистість дитини»	9.10-09.50 О.н. «Мовлення дитини» + О.н. «Дитина у світі мистецтва»
	9.20-9.30 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.25-9.45 О.н. «Дитина у природному довкіллі» + О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.40-10.05 О.н. «Особистість дитини»	9.40-10.20 О.н. «Дитина у природному довкіллі» + О.н. «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі»	10.15-10.45 О.н. «Особистість дитини»
				16.00-16.25 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	16.05-16.30 О.н. «Дитина у світі мистецтва»
П'ятниця	9.00-9.10 О.н. «Мовлення дитини»	9.00-9.15 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	8.50-9.10 О.н. «Дитина в соціумі»	9.00-9.40 О.н. «Мовлення дитини» + О.н. «Дитина в соціумі»	9.20-10.00 О.н. «Дитина в соціумі» + О.н. «Дитина у природному довкіллі»
	9.20-9.30 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.25-9.40 О.н. «Мовлення дитини»	9.25-9.45 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	9.55-10.20 О.н. «Дитина у світі мистецтва»	10.30-10.55 О.н. «Дитина у світі мистецтва»
		О.н. «Особистість дитини».	О.н. «Особистість дитини»		

Додаток В

Картка адаптації дошкільника

П І дитини _____

Вік _____ Дата зарахування до закладу освіти _____

Дата спостереження (за тижнями)		Показники адаптації			
Перший		Емоційний стан	Комунікабельність	Сон	Апетит
	П.				
	В.				
	С.				
	Ч.				
	П.				
Другий	П.				
	В.				
	С.				
	Ч.				
	П.				
Третій	П.				
	В.				
	С.				
	Ч.				
	П.				
Четвертий	П.				
	В.				
	С.				

	Ч.				
	П.				
П'ятий					
Шостий					
Сьомий					
Восьмий					

Результат адаптаційного періоду _____

Умовні позначки

Емоційний стан	(+ +) – має адекватний емоційний стан протягом усього перебування в ДНЗ; (+) – плаче під час прощання з батьками, але швидко заспокоюється; (+/-) – має змінний емоційний стан; (-) – постійно плаче, важко заспокоюється.
Комунікабельність	(+ +) – виявляє цікавість до дітей та вихователів; (+/-) – спілкується ситуативно, за потреби просить допомогу; (-) – уникає контакту з дітьми.
Сон	(+ +) – засинає швидко, сон міцний; (+) – дозволяє себе заколисати, сон тривалий; (+/-) – довго засинає, сон нетривалий; (-) – не спить.
Апетит	(+ +) – добрий, з'їдає все; (+) – апетит нормальний, дозволяє себе нагодувати; (+/-) – вибірковий апетит не дозволяє себе нагодувати; (-) - не їсть.

Додаток Г

Орієнтовна схема спостереження за поведінкою дитини

Характер порушень поведінки		У чому конкретно проявляється дане порушення
Агресивність	фізична	ламає іграшки або споруди, рве книги, дитина штовхає однолітка, проходячи вдаряє зустрічних, кусається, плюється.
	прихована	щипає інших, говорить образливі слова, каже нецензурні слова, коли не чує дорослий.
	вербальна	лається, каже образливі слова, каже нецензурні слова в присутності дорослого.
	у вигляді загрози:	замахується, але не вдаряє, лякає інших дітей.
	у міміці	стискає губи, червоніє, блідне, стискає кулаки.
	як реакція на обмеження	пручається при спробі утримати його від агресивних дій; перешкода стимулює агресивну поведінку.
	спрямована на себе	кусає себе, щипає себе, просить себе вдарити, покарати.
Запальність	у фізичних діях	несподівано для всіх кидає іграшки, може розірвати посібник, книгу, плюнути
	у мовленні	може несподівано грубо відповісти, сказати нецензурне слово.
Негативізм на заняттях	у фізичних діях	робить все навпаки, з працею включається в колективну гру.
	відмови	відмовляється навіть від цікавої для всіх діяльності.

	у мовленні	каже часто слова «не хочу», «не буду», «ні».
Демонстра- тивність	у рухах	відвертається спиною; перебільшує рухи
	як орієнтація на власний стан і поведінку	прагне звернути на себе увагу на шкоду організації заняття, роблячи щось навпаки, спостерігає за реакцією оточуючих і т.п.
Вразливість (емоційна нестійкість)	як реакція на перешкоду	ображається при програші в грі.
	у міміці	невдоволений вираз обличчя, сльози.
	реакція на оцінку інших:	болісно реагує на зауваження, болісно реагує на підвищення голосу.
Конфліктність	активна / неактивна	сам провокує конфлікт / відповідає конфліктно на конфліктну ситуацію (дії з боку інших).
	внаслідок егоцентризму	не враховує інтересів і бажань однолітків.
	як недостатність досвіду	не може побудувати відносини в грі, в спільну діяльність.
	внаслідок труднощі перемикання	не поступається іграшки.
Емоційна відгородженість	як відцентрова тенденція	коли всі діти разом, прагне усамітнитися.
	емоційна поглинання діями	входить в приміщення і відразу йде до іграшок, зайнятий своєю справою, не звертаючи уваги на оточуючих.
	особливості мовної поведінки	не використовує мову як засіб спілкування, коли говорить, то мова не звернена до співрозмовника.

	псевдоглухота	не виконує прохання, хоча чує і розуміє звернену мову, не реагує на перехід зі звичайної мови на шепіт.
	зоровий контакт	уникає дивитися в очі і в обличчя співрозмовнику, може закривати очі.
Пустотливість	у фізичних діях і в міміці	передражнює руху інших.
	реакція на зауваження	реагує сміхом на зауваження дорослого, похвала або осуд не роблять значно зміни в поведінці.
Нерішучість	у фізичних діях	боїться стрибнути з піднесення вниз.
	у соціальних відносинах з іншими	уникає ситуації усного опитування, не відповідає, хоча знає відповідь, відмовляється від провідних ролей в іграх.
	у промові	використовує слова «не знаю», «може бути», «важко сказати», не відповідає на питання, хоча знає відповідь.
	реакція на новизну	в ситуації новизни дитина проявляє гальмівні реакції, менш варіативної поведінку, ніж у звичній ситуації.
Страхи	конкретні	страх пилососа, собаки, темряви, від поривів вітру, грози і т.п.
	реакція на новизну	боїться входити в нове приміщення.
	соціальні	страх нових людей, страх публічного виступу, страх залишитися одному.
Тривога	у міміці	блукаючий, відсторонений погляд.
	у мовленні	дитина не може пояснити причини зникаючої поведінки, тривоги.
	у рухах:	несподівано здригається, обережно ходить.
	у взаєминах:	спить разом з батьками, прагне бути ближче до дорослого

Скутість	у рухах	скутий.
	у мовленні	затинається. Реакція на новизну: незграбний у новій ситуації.
Загальмованість	у пізнавальної активності	не знає чим зайнятися.
	у зоровому сприйнятті	бездіяльно дивиться на всі боки.
	у промові	каже занадто тихо.
	час реакції	темп дій уповільнений; при виконанні дій за сигналом запізнюється.
Егоцентричність	ставлення до себе	вважає, що все для нього (іграшки, цукерки тощо).
	взаємовідносини	нав'язує іншим свої ігри або бажання.
	у мовленні	часто використовує в мовленні займенник «Я».
Уникнення розумових зусиль	вільна діяльність	не дивиться мультики, самостійно не грає в розвиваючі ігри за віком.
	організовані заняття	швидко втомлюється від доступного за віком розумового завдання (на порівняння, узагальнення, дія за зразком і т.п.)
Дефіцит уваги	Зосередженість	дивиться на всі боки на занятті.
	зміст допомоги	доводиться кілька разів словесно повторювати завдання.
	дитині	потрібне поєднання слова і показу способів дій.
	у мовленні	перепитує умови виконання завдання і т.п.
Рухове	планування дій	поспішно планує власні дії.

розгальмування (гіперактивність)	темپ дій	темп прискорити, кількість дій надлишково (багато зайвих рухів), діє раніше домовленого сигналу.
	тривалість стримування гіперактивності	встає в першій половині заняття, коли інші діти ще сидять.
	тривалість оволодіння станом	швидко збуджується і повільно заспокоюється від галасливої гри.
Мовне розгальмування	гучність мови:	каже занадто голосно, не може говорити звичайною силою голосу, не контролює гучність мови.
	темپ мовлення:	темп прискорити, каже захлинаючись.
	соціальні відносини:	перемовляється на заняттях, не дивлячись на зауваження дорослого.
Не розуміння складних словесних конструкцій	Плутає або пропускає послідовність дій за словесною інструкцією дорослого.	
Не розуміння простих словесних конструкцій	Орієнтується на наочний зразок поведінки або дій дорослого, а не на пояснення завдання.	
«Застрягаюча» поведінка	у рухах	малює багаторазово повторювані елементи.
	у мовленні	повторює багато разів одну й ту ж фразу.
	взаємовідносини	нав'язливий в спілкуванні, привертає до себе увагу, повторює одну й ту ж прохання.
	почуття і емоції	застряє на образі
	труднощі перемикання	насилу перемикається.

Працездатність	розумова	швидко втомлюється від завдання, що вимагає розумової активності, втомлюється, коли читають книгу, втомлюється на першій частині заняття.
	фізична	втомлюється від фізичного навантаження, на прогулянці, потрібно варіювання складності завдання не потребує розумових зусиль, працездатність коливається протягом дня (чергування підвищеної і зниженої), втрачає працездатність у першій третині заняття.

Додаток Д

Анкета «Визначення комфортності перебування дітей з особливими освітніми потребами у дошкільному закладі в інклюзивних умовах»

ПІБ: _____

Дата заповнення: _____

Інструкція. Шановні батьки! Оцініть, будь ласка, наведені в таблиці твердження за 4-бальною шкалою:

1 б. – так;

2 б. – швидше так, ніж навпаки;

3 б. – ні;

4 б. – потрібна додаткова інформація

Твердження	Бали			
	1	2	3	4
У дошкільному закладі панує психологічно комфортна атмосфера	1	2	3	4
Відвідуючи дошкільний заклад, моя дитина відчуває, що їй там раді	1	2	3	4
Про дошкільний заклад чули лише позитивні відгуки	1	2	3	4
Будь-яка дитина, яка проживає поблизу дошкільного закладу, незалежно від її соціального статусу чи порушень розвитку може його відвідувати	1	2	3	4
Дошкільний заклад має зручний доступ, зокрема й для дітей, які пересуваються у візках	1	2	3	4
Місцева громада активно співпрацює з дошкільним закладом	1	2	3	4
Дошкільний заклад моїй дитині подобається	1	2	3	4
Педагоги та діти поважають одне одного	1	2	3	4
Педагоги приділяють однакову увагу всім дітям	1	2	3	4
Педагоги допомагають дітям налагодити взаємини з	1	2	3	4

однолітками				
Моя дитина має багато друзів у цьому дошкільному закладі	1	2	3	4
Моя дитина успішно спілкується з однолітками	1	2	3	4
Моїй дитині подобається відвідувати цей дошкільний заклад	1	2	3	4
Моя дитина почувається безпечно в цьому дошкільному закладі	1	2	3	4
Педагоги ставляться до батьків/опікунів як до партнерів	1	2	3	4
Педагоги цінують батьків/опікунів незалежно від того, чи надають вони допомогу дошкільному закладу	1	2	3	4
У проблемних ситуаціях, пов'язаних з моєю дитиною, я знаю, до кого мені слід звернутися	1	2	3	4
Обговоривши з педагогом питання, які пов'язані з моєю дитиною, я переконаний, що мої побажання будуть враховані	1	2	3	4
Про події в дошкільному закладі мене завжди вчасно інформують	1	2	3	4
Педагоги завжди цікавляться думкою батьків/опікунів, перш ніж вносити певні зміни	1	2	3	4
Педагоги здійснюють просвітницьку роботу з батьками щодо розвитку дітей з особливими освітніми потребами	1	2	3	4
Педагоги і діти допомагають новим дітям швидше адаптуватися в колективі	1	2	3	4
Педагоги ознайомлюють батьків/опікунів із режимом роботи та традиціями ДНЗ	1	2	3	4
Педагоги психологічно готують дітей до переходу до іншого навчального закладу	1	2	3	4
Педагоги прагнуть допомогти дитині, коли в неї виникають труднощі	1	2	3	4
Випадків неухважного та нешанобливого ставлення до дітей не траплялося	1	2	3	4
Педагоги активно співпрацюють одне з одним	1	2	3	4

Для моєї дитини у дошкільному закладі пропонують багато додаткових освітніх послуг	1	2	3	4
Діти дізнаються в дошкільному закладі про відмінності між людьми та різні стилі життя	1	2	3	4
Педагоги пов'язують досвід дитини, який вона отримала вдома, з тим, що вона отримує у дошкільному закладі	1	2	3	4
Педагоги залучають усіх дітей до участі у спільних заходах	1	2	3	4
Педагоги заохочують дітей до спілкування одне з одним та взаємодопомоги	1	2	3	4
Приміщення дошкільного закладу чисті й охайні	1	2	3	4

Які зміни Ви хотіли б увести в роботу дошкільного закладу щодо інклюзивної освіти?

Додаток Е

Орієнтовний режим дня

	«Малютко» (3 р.ж.)	«Зірочка» (4 р.ж.)	«Сонечко» (5 р.ж.)	«Рибка» (6 р.ж.)	«Ромашка» (6 р.ж.)
Зустріч дітей на ігровому майданчику, огляд, температурний скринінг	7.00-8.00	7.00-8.00	7.00-8.00	7.00-8.00	7.00-8.00
Ранкова гімнастика	8.00-8.05	8.00-8.10	8.00-8.10	8.00-8.10	8.00-8.10
Проведення гігієнічних процедур, ігри, підготовка до сніданку	8.05-8.15	8.10-8.20	8.10-8.25	8.10-8.30	8.10-8.35
Сніданок	8.15-8.35	8.20-8.40	8.25-8.45	8.30-8.50	8.35-8.55
Ігри, підготовка до занять	8.35-9.00	8.40-9.00	8.45-9.00	8.50-9.00	8.55-9.10
Заняття 1	9.00-9.10	9.00-9.15	9.00-9.20	9.00-9.25	9.10-9.35
Заняття 2	9.20-9.30	9.25-9.40	9.30-9.50	9.35-10.00	9.45-10.10
Заняття 3			10.00-10.20	10.10-10.35	10.20-10.45
Ігри, Підготовка до прогулянки	9.30 – 10.00	9.40 – 10.10	10.20 – 10.40	10.35 – 10.50	10.45 – 11.10
Прогулянка	10.00 – 11.30	10.10 – 11.40	10.40 – 12.10	10.50 – 12.15	11.10 – 12.25
Повернення з прогулянки, Проведення гігієнічних процедур, підготовка до обіду	11.30 – 12.00	11.40 – 12.10	12.10 – 12.20	12.15 – 12.30	12.25 – 12.40
Обід	12.00 – 12.30	12.10 – 12.40	12.20 – 12.50	12.30 – 13.00	12.40 – 13.10
Підготовка до сну, Сон	12.30 – 15.00	12.40 – 15.05	12.50 – 15.10	13.00 – 15.15	13.10 – 15.20

Поступовий підйом, повітряні та водні процедури	15.00 – 15.15	15.05– 15.20	15.10– 15.25	15.15– 15.30	15.20 – 15.35
Полуденок	15.15 – 15.35	15.20 – 15.40	15.25– 15.45	15.30 – 15.50	15.35 – 15.55
Ігри, самостійна діяльність	15.35 – 16.00	15.40 – 16.10	15.45– 16.00	15.50 – 16.00	15.55 – 16.05
Заняття в II пол.дня			16.00- 16.20	16.00- 16.25	16.05- 16.30
Підготовка до прогулянки	16.00 – 16.15	16.10 – 16.25	16.20 – 16.30	16.25 – 16.35	16.30 – 16.40
Прогулянка, повернення додому	16.15 – 19.00	16.25 – 19.00	16.30 – 19.00	16.35 – 19.00	16.40 – 19.00